

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Raisa Muikku

Eläinten hyvinvoinnin huomioiminen Green Care -toiminnassa
maatilalla

Opinnäytetyö
Toukokuu 2016

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2016
Maaseutuelinkeinojen koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
p. (013) 260 6900

Tekijä
Raisa Muikku

Nimeke
Eläinten hyvinvoinnin huomioiminen Green Care -toiminnassa maatilalla

Toimeksiantaja
Hoivafarmi-hanke

Tiivistelmä

Työ oli toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tavoitteena oli tehdä opas eläinten hyvinvoinnin huomioimisesta Green Care -toiminnassa maatilalla. Opas käsittelee eläinten luontaista käyttäytymistä sekä niiden tarpeita ja sitä, kuinka ne tulisi ottaa huomioon eläinten käsittelyssä. Toimeksiantaja, Mikkelin ammattikorkeakoulun ja Helsingin Ruralia-instituutin Hoivafarmi-hanke, tahtoi oppaan eläinten hyvinvoinnin huomioimisesta maataloille, joilla tulnaisiin harjoittamaan Green Care -toimintaa. Käytännössä Green Care -toiminta maatilalla tarkoittaa sitä, että ikäihmisiä, mielenterveyskuntoutujia tai kehitysvammaisia palveluyksiköiden asiakkaita tulee päivä- tai työtoimintaan maatilalle. Tällöin maatilalla on uudenlainen tilanne, jossa tulee ottaa huomioon eläinten hyvinvoinnin kannalta erilaisia asioita kuin ehkä yleensä.

Oppaassa käsitellään maatilan eläimistä nautaa, sikaa, lammasta, vuohta, kanaa ja hevosta sekä kaikille eläimille yhteisiä asioita, kuten hyvinvointia, eläinsuojelua ja tautien ehkäisyä. Tieto hankittiin valmiista kirjallisuuslähteistä sekä Internetistä. Opinnäytetyö esittelee myös Green Care -toimintaa, Hoivafarmi-hanketta, hyvinvoinnin tutkimusta ja mittaamista sekä eläinetiikkaa. Opas on opinnäytetyön liitteenä.

Kieli

suomi

Sivuja 27

Liitteet 1

Liitesivumäärä 35

Asiasanat

Green Care, eläinten hyvinvointi, hoivamaatila

THESIS
May 2016
Degree Programme in Rural Industries

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU, FINLAND
p. (013) 260 6900

Author
Raisa Muikku

Title
Consideration of Animal Welfare in Green Care Farms

Commissioned by
Hoivafarmi project

Abstract

This was a functional thesis which aim was to produce a manual for animal welfare in Green Care farms. The manual provides information about animals' natural behaviour and needs and how they should be taken into account when they are handled. The employer, Hoivafarmi project of Mikkeli University of Applied Sciences and Helsinki Ruralia Institute, needed the manual for farms who are starting to practice care farming. In practice, care farming implies that elderly persons, mental patients or disabled persons come to the farm to do rehabilitative work. It is a new situation for the farm and there might be some other things to consider compared to normal.

The guide assembles farm animals, which in this case are cattle, pig, sheep, goat, chicken and horse, plus things that are common to all, for example welfare, animal protection and prevention of diseases. All the information was found from ready made materials from books and the Internet. The thesis also introduces Green Care, Hoivafarmi project, research and measurement of animal welfare and animal ethics. The guide is found as an attachment in the thesis.

Language

Finnish

Pages 27
Appendices 1
Pages of Appendices 35

Keywords

Green Care, animal welfare, care farming

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Opinnäytetyön lähtökohdat ja tietoperusta	7
2.1	Green Care	7
2.1.1	Eläinavusteisuus	7
2.1.2	Luontoavusteisuus	8
2.1.3	Viherympäristön kuntouttava käyttö	8
2.1.4	Maatilan kuntouttava käyttö	9
2.2	Hoivafarmi-hanke	9
2.3	Eläinten hyvinvointi	10
2.3.1	Eläinten hyvinvoinnin määritelmät	10
2.3.2	Eläinten terveys, ravinto ja ympäristöolosuhteet	12
2.3.3	Eläinten luontaiset käyttäytymistarpeet	13
2.4	Ihmisen ja eläimen välinen suhde ja eläimen käsittely	14
2.5	Hyvinvoinnin mittaaminen ja tutkimus	15
2.6	Eläinetiikkaa ja tutkimustuloksia	17
2.7	Eläinsuojelu	18
2.7.1	Eläinsuojelulainsäädäntö	19
2.7.2	Eläinsuojelun valvonta Suomessa	20
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	21
4	Opinnäytetyön prosessi	22
4.1	Toimeksianto ja työn eteneminen	22
4.2	Aiheen rajaus	22
4.3	Aineiston kerääminen	23
5	Pohdinta	24
5.1	Tavoitteiden toteutuminen	24
5.2	Luotettavuus ja eettisyys	25
5.3	Oppimisprosessi ja ammatillinen kehitys	25
	Lähteet	27

Liite 1 Opas eläinten hyvinvoinnin huomioimiseen Green Care -toiminassa

1 Johdanto

Monissa Euroopan maissa ”hoivamaatalous” eli maatilojen käyttö kuntoutuksessa ja kasvatuksessa on jo olennainen osa Green Care -toimintaa. Suomessa ala on kasvattamassa suosiotaan ja meillä onkin jo joitain satoja tiloja, jotka tarjoavat hoiva- ja hoitopalveluita. Pääasiassa maatilan kuntouttava käyttö tarkoittaa sitä, että asiakas pääsee osallistumaan maatilan töihin ja toimintaan sekä olemaan osa maatilan yhteisöä. Näin henkilö pääsee vuorovaikutukseen luonnon, eläinten ja ihmisten kanssa sekä saa kokemuksen oman työpanoksensa tarpeellisuudesta. (Green Care Finland 2016.)

Kun Green Care -toimintaa harjoittavilla maatiloilla on eläimiä, joiden kanssa toimitaan yhdessä asiakkaan kanssa, on kyse silloin eläinavusteisesta toiminnasta. Kaikessa eläinavusteisessa toiminnassa täytyy ottaa huomioon eläimen hyvinvointi, jaksaminen ja lajinmukaisen elämän toteutuminen (Green Care Finland 2016). Eläinten kanssa toimiminen vaikuttaa positiivisesti ihmisten hyvinvointiin, mutta myös ihmisellä on vastuu eläinten hyvinvoinnista.

Eläimen hyvinvointiin vaikuttaa voimakkaasti sen ympäristö, johon kuuluvat eläinrakennuksen olosuhteiden ja ruokinnan lisäksi suuressa määrin hoitajat. Tuotantoeläimet usein stressaantuvat äkillisistä ympäristön muutoksista ja ovat säikkyjä kohdatessaan uusia asioita ja ihmisiä. (Valros, Teräväinen & Helin 2005, 28.) Maatilan lähtiessä mukaan Green Care -toimintaan muutoksia ympäristössä tapahtuu väistämättä, mutta silloin onkin tärkeää tunnistaa, kuinka eläinten stressiä muutostilanteissa voitaisiin lievittää ja ehkäistä.

Mikkelin ammattikorkeakoulun ja Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin Hoivafarmi-hanke, joka on opinnäytetyön toimeksiantaja, tuo yhteen hoivamaataloudesta kiinnostuneita maatiloja ja hoiva-alan palveluyksiköitä sekä tukee näitä päivä- ja työtoiminnan kehittämisessä. Opinnäytetyö on opas hankkeessa mukana oleville maatiloille eläinten hyvinvoinnin huomioimiseen Green Care -toiminnassa, joka auttaa tunnistamaan mahdollisia stressitilanteita sekä toimimaan niissä eläintä ajatellen parhaalla mahdollisella tavalla. Opas on käytettä-

vissä myös muille toimintaan tulevaisuudessa lähteville maataloille. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tuotoksena syntyvä opas on liitteenä opinnäytetyössä. Tiedot on koottu jo olemassa olevista Internet- ja kirjallisuuslähteistä. Ohjaavana opettajana toimii Pentti Ojajärvi ja tarkastajana Anne Poutiainen.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tietoperusta

2.1 Green Care

Green Care on tavoitteellista, vastuullista ja ammatillista toimintaa ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi luonnon, maaseutu ympäristön ja eläinten avulla. Se soveltuu asiakkaille, jotka tarvitsevat toiminnallisuutta, yhteisöllisiä kokemuksia tai uudenlaisia ajattelu- ja toimintatapoja. Green Care -palvelut jaetaan luontohoi-vaan ja luontovoimaan. Luontohoiva sisältää sosiaali- ja terveyspalveluiden alaisen toiminnan ja luontovoimaa ovat erilaiset harrastus-, virkistys-, hyvinvoin-ti- ja kasvatuspalvelut. (Green Care Finland 2016.)

Green Care -toiminnassa sosiaalinen, fyysinen ja psyykinen hyvinvointi koh-taavat hyvin luonnollisella tavalla. Sen teoriaperustana toimii ekopsykologia, jo-ka on alun perin Yhdysvalloissa kehitetty psykologian haara. Se käsittää ihmi-sen osana luontoa, jolloin ihmisen ja luonnon hyvinvointi ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa toisiinsa. (Green Care Finland 2016.)

2.1.1 Eläinavusteisuus

Eläimillä on tutkitusti positiivisia vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin: eläimen läs-näololla ja kosketuksella on rauhoittava ja lohduttava vaikutus, ja ne luontaisesti tuovat ihmiselle hyvää mieltä ja elämäniloa. Eläin ei arvostele ketään ulkomuo-don tai sosiaalisen aseman perusteella, ja se kommunikoi aidosti ja rehellisesti kehonkielellään. Eläinavusteisessa terapiassa ja toiminnassa on mukana sopi-viksi todetut eläinyksilöt ja eläintään ymmärtävä eläimen ohjaaja. Eläintä ei saa kuormittaa liikaa ja sen tarpeet on otettava huomioon. (Green Care Finland 2016.)

Eläinavusteisessa terapiassa sosiaali- tai terveysalan koulutuksen käynyt tera-peutti hyödyntää työssään apuna eläimiä ja asiakkaan hoito etenee diagnoosin perusteella. Eläimen kanssa työskentely voi vahvistaa myönteisen identiteetin

kehittymistä tarpeeksi haasteellisen toiminnan ja turvallisen toimintaympäristön yhdistelmän suomien oppimiskokemusten avulla. Suomessa tunnetuin eläinavusteisen terapian muoto on ratsastusterapia. (Green Care Finland 2016.)

Eläinavusteinen toiminta on vapaamuotoisempaa kuin terapia, eikä siinä toimita diagnoosin perusteella. Suomessa eläinavusteista toimintaa on mm. kaverikoiratoiminta, jossa toimintaan hyväksytyt eläimet käyvät laitoksissa ilahduttamassa vanhuksia tai potilaita. Koirien lisäksi eläinavusteisessa toiminnassa on mukana myös esimerkiksi kissoja, alpakoita ja lampaita. (Green Care Finland 2016.)

2.1.2 Luontoavusteisuus

Ajan viettäminen luonnon helmassa tutkitusti lievittää stressiä ja rauhoittaa mieltä. Vaikutukset syvenevät sitä mukaa, mitä kauemmin aikaansa luonnossa viettää ja mitä luonnontilaisempi paikka on. Luonto vaikuttaa positiivisesti myös keskittymiskyvyn paranemiseen sekä kohottaa mielialaa. Luonnossa tehtävät harjoitukset, joiden avulla pyritään avartamaan näköaloja ja auttamaan omien voimavarojen ja rentouden löytymistä, kuuluvat ekopsykologian menetelmiin. Seikkailukasvatus sekä luonto- ja ympäristökasvatus ovat luontoavusteisia menetelmiä, joiden tavoitteita ovat kokemuksellinen oppiminen ja luontoherkkyyden lisääminen. (Green Care Finland 2016.)

2.1.3 Viherympäristön kuntouttava käyttö

Puutarhoissa oleskelua ja puutarhatöitä käytetään kuntouttavana keinona mm. laitososuhteissa. Puutarhassa työskentely tuo mahdollisuuksia sosiaaliseen kanssakäymiseen, fyysisen kunnon ja motoriikan vahvistamiseen, sekä se lievittää stressiä ja tuottaa positiivista emootiota. Puutarhaterapia on ammattilaisen ohjaamaa tavoitteellista toimintaa, jonka päämääränä on sosiaalisten, kognitiivisten, fysiologisten ja psyykkisten toimintojen maksimointi sekä yleisen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. (Green Care Finland 2016.)

2.1.4 Maatilan kuntouttava käyttö

Maatilalla on parhaimmillaan mahdollista hyödyntää kaikkia edellä mainittuja elementtejä; tilalla voi olla eläimiä, puutarhaa sekä metsää. Tärkeintä maatilan kuntouttavassa käytössä on kuitenkin yhteiseen työhön ja tekemiseen osallistuminen. Luonnon rytmin mukaan eläminen on maatilalla selvää ja erilaisia töitä löytyy jokaisena vuodenaikana. Maatila voi toimia perhekotina tai tukiperheenä, tai se voi harjoittaa sosiaalista työllistämistä, jolloin työvoimahallinto tukee vammaisen palkkaamista töihin. Päivätoiminta voi olla monilla tiloilla helpompi vaihtoehto, sillä ympärivuorokautinen hoiva edellyttää terveys- tai sosiaalialan koulutusta. Euroopassa suurin käyttäjäryhmä Green Care -tiloilla on oppimis- ja käytöshäiriöistä kärsivät lapset ja nuoret. (Green Care Finland 2016.)

2.2 Hoivafarmi-hanke

Erityisryhmien päivä- ja työtoiminnan järjestäminen ja kustantaminen on kuntien vastuulla. Hoivafarmi-hankkeen myötä Etelä-Savossa kehitysvammaisten, mielenterveyskuntoutujien ja ikäihmisten päivä- ja työtoiminta laajenee mautille, mikä tekee toiminnan sisällön entistä monipuolisemmaksi. Hanke on Mikkelin ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan laitosten ja Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin aikaansaama. Se on alkanut marraskuussa 2014 ja päättyy syyskuussa 2016. (Skyttä 2015.)

Hankeen yhteistyökumppaneita ovat Savonet-monipalvelukeskukset Mikkelistä ja Pieksämäeltä, Juvan kunnan vanhuspalvelut sekä kaksi maitotilaa, puutarha, hevostalli ja neljä maaseutuympäristössä toimivaa hoiva-alan yritystä. Valta-kunnallisesti Etelä-Savossa ollaan vihreän hyvinvoinnin kehittämistyössä pitkällä ja kiinnostusta aiheeseen on laajalti koko Suomessa. Hankkeen rahoituksesta huolehtivat Etelä-Savon ELY-keskus (ESR, Euroopan sosiaalirahasto) sekä hankkeeseen osallistuvat tahot. (Skyttä 2015.)

Yksi yhteistyötiloista on pääasiallisesti maitoa tuottava Tuhkulan tila Rantasalmelta. Päivä- ja työtoiminta käytännössä Tuhkulan tilalla tarkoittaa sitä, että

asiakas pääsee osallistumaan maatilan töihin, kuten lumitöihin, puutarhatöihin, puusavottaan, eläinten ruokkimiseen ja sadonkorjuuseen ohjatusti, yhteisöllisesti sekä omien voimavarojensa mukaan. Toimintapäivät olisivat kuuden tunnin mittaisia ja niitä olisi noin kerran viikossa. (Skyttä 2015.)

Hankkeen tavoitteena on, että päivä- ja työtoiminnasta tulisi jatkossa sellainen palvelutuote, jota kunnan kannattaa ostaa: se olisi asiakkaille mieluinen ja kuntouttava palvelu sekä maataloille kannattavaa toimintaa. Hankkeessa tutkitaan myös toiminnan vaikutuksia palveluyksiköistä tuleviin asiakkaisiin, maataloihin sekä maaseutu ympäristöön. (Skyttä 2015.)

2.3 Eläinten hyvinvointi

Vallitsevat yhteiskunnalliset ja eettiset käsitykset vaikuttavat eläinten hyvinvoinnin määritelmiin. Nykyään yksi yleinen painotus on eläimen omassa kokemuksessa sen fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista. Hyvinvointi ei ole yksiselitteinen asia, vaan se koostuu monista palasista, jotka ovat yhteydessä toisiinsa. Yhdenkin palasen puuttuminen voi vaikuttaa toiseen palaseen ja eläimen kokema hyvinvointi voi huonontua. Eläimen tulee voida sopeutua vallitsevaan ympäristöön ja tilanteeseen, jotta sen hyvinvointi olisi hyvä. Jos sopeutuminen aiheuttaa stressiä tai eläin joutuu kuluttamaan paljon energiaa sopeutuakseen, sen hyvinvointi heikkenee. (Valros ym. 2005, 4–5.) Vaikka hyvinvointi on hetkellinen olotila, täytyy sitä pystyä ajattelemaan eläimen koko elinkaaren ajan. Tilalla on myös useimmiten keskityttävä yksilöiden hyvinvoinnin sijaan ottamaan huomioon koko eläinryhmän hyvinvointi. (Kaimio 2001.)

2.3.1 Eläinten hyvinvoinnin määritelmät

Iso-Britannian tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta (FAWC) on määrittellyt tuotantoeläinten viisi vapautta, jotka toimivat hyvänä kehyksenä eläinten hyvinvoinnin analyysissä (Farm Animal Welfare Council 2009). Suomen tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta pohjaa eläinten hyvinvoinnin tarkastelun viiteen vapauteen, sekä lisäksi voidaan hyödyntää Welfare Quality® -

tutkimushankkeen kriteereitä, joissa otetaan huomioon viiden vapauden lisäksi myös positiiviset kokemukset (Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta 2011).

Tuotantoeläinten viisi vapautta:

1. Vapaus nälästä ja janosta.
2. Vapaus epämukavuudesta.
3. Vapaus kivusta, vammoista ja sairauksista.
4. Vapaus toteuttaa luonnollisia käyttäytymistarpeita.
5. Vapaus pelosta ja ahdistuksesta.

(Farm Animal Welfare Council 2009.)

Welfare Quality® periaatteet ja kaksitoista kriteeriä eläinten hyvinvointiin:

Hyvä ruokinta:

1. Ei pitkittynyttä nälkää.
2. Ei pitkittynyttä janoa.

Hyvä elinympäristö:

3. Mukava lepopaikka.
4. Sopiva lämpötila.
5. Liikkumisen helppous.

Hyvä terveys:

6. Ei vammoja.
7. Ei sairauksia.
8. Ei toimenpiteistä johtuvia kipuja.

Tarkoituksenmukainen käyttäytyminen:

9. Sosiaalisen käyttäytymisen ilmentäminen.
10. Muiden käyttäytymismuotojen ilmentäminen.
11. Hyvä ihmisen ja eläimen välinen suhde.
12. Positiivinen tunnetila.

(Welfare Quality® 2016.)

2.3.2 Eläinten terveys, ravinto ja ympäristöolosuhteet

Eläinten terveys on yksi oleellinen osa niiden hyvinvointia. Sairautta tulee hoitaa viipymättä ja hoitoa koskevia päätöksiä tehtäessä on otettava huomioon eläimen tarpeet. Kärsivän eläimen lopettaminen tilanteen niin vaatiessa kuuluu myös hyvinvoinnin huomioimiseen. On siis kaikin puolin tärkeää kiinnittää huomiota ennaltaehkäisevän terveydenhuoltoon eli riskitekijöiden vähentämiseen ja eläinten vastustuskyvyn parantamiseen. (Valros ym. 2005, 5–6.) Riskitekijöitä voivat olla esimerkiksi likainen ympäristö, vaaralliset tai epäsopivat rakenteet, joihin eläin voi satuttaa itsensä, liian tiheät eläinryhmät ja huonolaatuinen ravinto.

Sen lisäksi, että ravintoa on oltava saatavilla riittävästi, sen on oltava hyvälaatuista ja eläimelle sopivaa, jotta eläin voisi mahdollisimman hyvin. Ravinnon tarve vaihtelee esimerkiksi lypsylehmillä tuotantovaiheen mukaan, mikä tulee ottaa huomioon ruokinnassa. Puhdasta vettä on oltava saatavilla jatkuvasti, ja sitä tulee saada vapaasti ja ilman kilpailua. (Valros ym. 2005, 6.) Myös vedenpaineet on tarkastettava juomanipoista ja -kupeista, jotta voidaan varmistaa veden riittävä saanti. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT:n tuotantoeläinten rehutaulukot ja ruokintasuositukset löytyvät netistä Luonnonvarakeskuksen (Luke) verkkopalvelusta sekä Jukuri-palvelusta nimellä Rehutaulukot ja ruokintasuositukset Märehtijät – Siat – Siipikarja – Hevoset. Julkaisijana on Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus, ja julkaisuvuosi on 2015.

Ympäristön olosuhteet vaikuttavat eläinten hyvinvointiin monin tavoin. Eläinrakennuksen ilmanvaihto, lämpötila, valoisuus, kosteus, puhtaus, väljyys, toimivuus ja melutaso ovat mm. asioita, joiden on oltava kunnossa ja eläinlajille sopiviksi säädettyjä. Vääränlaiset olosuhteet voivat aiheuttaa stressiä ja muita terveysongelmia sekä käyttäytymishäiriöitä. (Valros ym. 2005, 7.) Tuotantoeläinten pitopaikan vaatimukset löytyvät mm. oikeusministeriön Finlex® Internet-palvelusta. Sivulla on asetus jokaisen tuotantoeläimen suojelusta erikseen sekä eläinsuojeluasetus, joka koskee kaikkia eläimiä.

2.3.3 Eläinten luontaiset käyttäytymistarpeet

Eläinten hyvinvointiin vaikuttaa olennaisesti niiden luontaisten käyttäytymistarpeiden toteutuminen. Luontaiset käyttäytymistarpeet ovat sisäsyntyisiä tarpeita, joiden olemassaolo on perua kesyjien tuotantoeläimemme viltteiltä esi-isiltä ja jotka ovat välttämättömiä yksilön normaalin kehittymisen ja psyykkisen hyvinvoinnin kannalta. (Tuotantoeläinten hyvinvoinninneuvottelukunta 2014.) Petojen välttäminen, ravinnon hankinta, lisääntyminen ja jälkeläisten hoito ovat peruskäyttäytymistarpeita, jotka tavataan miltei kaikilla tuotantoeläimillämme. Jotkin käyttäytymistarpeet ovat pääasiassa hormonien ohjaamia, kuten lisääntymiskäyttäytyminen, ja jotkut taas ovat kytköksissä ympäristöön, kuten pedon välttäminen. (Valros ym. 2005, 22–24.)

Jos käyttäytymistarpeen toteuttaminen estyy, eläin turhautuu ja stressaantuu. Turhautumistaan eläin koittaa purkaa sopeutuakseen tilanteeseen, jolloin usein syntyy käyttäytymishäiriöitä. Vaikka tilanne korjattaisiin ja eläin pääsisi toteuttamaan käyttäytymistarpeitaan normaalisti, käyttäytymishäiriöt saattavat silti jäädä pysyviksi. Käyttäytymishäiriöistä esimerkkinä mainittakoon sioilla hännänpurenta, joka aiheutuu stressistä ja vasikoilla toistensa imeminen tyydyttämättömän imemistarpeen aiheuttamana. (Valros ym. 2005, 24–25.)

Stereotyyppinen käyttäytyminen taas tarkoittaa kaavamaisesti toistuvaa liikettä, joka on todennäköisesti sopeutumista stressaavaan tilanteeseen, kuten hevosella kutominen eli painon vaihtelu puolelta toiselle tai naudalla kielenpyöritys. Siitä ei ole mitään näkyvää hyötyä eläimelle ja siitä on todella vaikea päästä eroon. (Valros ym. 2005, 24–25.) Mekaaninen saman asian toistaminen tuottaa aivoissa pieniä määriä endorfiinia eli elimistön omaa mielihyvää tuottavaa kemikaalia, joka hetkellisesti lievittää ahdistusta. Stereotyyppiseen käyttäytymiseen voi kehittyä riippuvuus, jolloin eläin ei välttämättä lopeta käyttäytymismallin harjoittamista, vaikka ahdistuksen aiheuttaja poistuisikin. Riippuvuudet heikentävät mielihyvän saamista elämän normaalisti mielihyvää tuottavista asioista, joten tuloksena voi olla eläimen edelleen heikkenevä hyvinvointi. Kaikilla yksilöillä ei ilmene stereotyyppistä käyttäytymistä, vaan toiset saattavat vaipua apatiaan tai alkaa vahingoittamaan itseään. (Telkänranta 2014, 190–191.)

Jalostuksella on saatu ajan mittaan aikaiseksi myös eläinten hyvinvointia huonontavia tekijöitä silloin, kun on panostettu vain tuotoksen lisäämiseen. Jalostuksella voidaan myös korjata tätä asiaa keskittymällä enemmän eläinten terveyttä edistäviin tekijöihin. Lypsylehmillä utarerakenne ja jalkojen asento ovat huomioitavia asioita ja lihasiipikarjalla lihasten kasvunopeus, joka nykyään aiheuttaa linnuille terveysongelmia ollessaan liian nopeaa. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 19.)

2.4 Ihmisen ja eläimen välinen suhde ja eläimen käsittely

Ehkä jopa kaikkein tärkein tuotantoeläinten hyvinvointiin vaikuttava tekijä on hoitaja. Hoitajan ammattitaito, motivaatio ja hyvinvointi säätelevät, kuinka eläintä hoidetaan ja millaiset olosuhteet ovat. Hyvinvoiva hoitaja jaksaa pitää huolta eläimistä, ja hyvä ammattitaito takaa oikeanlaisen ja eläimen tarpeet huomioon ottavan hoidon. (Valros ym. 2005, 9–10.)

Hyvään ihmisen ja eläimen väliseen vuorovaikutukseen tarvitaan ihmiseltä eläimen käyttäytymisen ymmärrystä ja tuntemusta eläinlajeista. Useimmat tuotantoeläimet ovat alun pitäen olleet saaliseläimiä, joten luonnollinen reaktio niillä on pelätä uusia asioita, kuten vaikkapa ihmistä. Pelon syntymiseen vaikuttavat kuitenkin eläimen kokemukset. Jos eläintä on kohdeltu huonosti ja sille on syntynyt pelko ihmisiä kohtaan, kokee se stressiä aina ihmisen läsnä ollessa. Jos eläintä joudutaan käsittelemään päivittäin ja se yhä vain pelkää, voi stressi muuttua krooniseksi, mikä huonontaa merkittävästi eläimen hyvinvointia. Pelko ihmistä kohtaan myös tutkitusti heikentää eläimen tuotosta. (Valros ym. 2005, 27.)

Eläin oppii ja muistaa kokemansa, ja mitä enemmän sillä on positiivisia ihmiskokemuksia verrattuna negatiivisiin kokemuksiin, sitä vähemmän se todennäköisesti pelkää ihmistä. Helpoiten hyvän suhteen luominen onnistuu silloin, kun eläin on nuori. Jo ensimmäiset kokemukset ihmisestä voivat vaikuttaa eläimen loppuelämän suhtautumiseen ihmistä kohtaan. Hyviä kokemuksia saadaan aikaan rauhallisuudella, läsnäololla, ruoalla, herkuilla ja mukavalla käsittelyllä ku-

ten rapsutuksilla, kun taas äkkinäiset liikkeet, kovat äänet ja eläimen satuttaminen ja väkivalta taas johtavat negatiivisten kokemusten syntyyn. (Valros ym. 2005, 30–31.)

Hyvin kohdellut eläimet ovat rauhallisempia ja luottavaisempia kuin huonosti kohdellut. Ne ovat myös terveempiä, sillä hoitajat, jotka uskovat eläintensä olevan tuntevia olentoja, käsittelevät niitä paremmin. Tällaiset hoitajat huomaavat helpommin, jos jokin on vialla ja pystyvät puuttumaan sairastumisiin ja muihin vaivoihin tehokkaammin. Ihmisen ja eläimen välisestä hyvästä suhteesta kertoo esimerkiksi se, että eläin ei pakene hoitajaa, vaan eläin tulee itse hoitajan luo, ja se, että hoitaja huomioi eläimen puheellaan ja kosketuksellaan sekä antaa eläimelle erityishuomiota, jos se on rasittuneena, kuten poikimistilanteessa. Vaikka ihmisen ja eläimen välinen suhde olisi todella hyvä, ihminen ei koskaan korvaa eläimen lajitovereita. Ihminen ei ole eläimelle välttämätön kumppani sen hyvinvoinnin kannalta, kun taas lajitoverit ovat, mutta eläimen hyvinvointi paranee, kun suhde hoitajaan on hyvä. (Valros ym. 2005, 31–34.)

2.5 Hyvinvoinnin mittaaminen ja tutkimus

Ihmisen vaikutuksen alaisten eläinten käyttäytymistä tutkii soveltava etologia, johon eläinten hyvinvointitiede pitkälti perustuu terveyden ja fysiologisten muutosten mittaamisen ohella. Kun sovelletaan tietoa eläinten käyttäytymisestä ja fysiologiasta, löydetään vastauksia ympäristön, hoidon ja olosuhteiden vaikutuksesta eläinten hyvinvointiin. Tutkimusta tehdään laboratorio-olosuhteissa, tiloilla sekä epidemiologisilla menetelmillä, joiden avulla selvitetään tietoa tartunnoista ja sairauksista. (Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2016.)

Suomessa eläinten hyvinvointia tutkitaan esimerkiksi Helsingin yliopiston Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskuksessa ja Itä-Suomen yliopiston biologian laitoksella. Eläimiin liittyviä tutkimuksia tehdään myös Helsingin yliopiston eläinlääketieteellisessä tiedekunnassa ja Maataloustieteiden laitoksella sekä Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksessa. EU on pitkään tukenut ja tukee edel-

leen eläinten hyvinvoinnin tutkimusta ja se pitääkin tieteellistä tutkimusta erittäin merkityksellisenä politiikan ja säädösten perustana. (Eläintieto.fi 2016.)

Eläimen hyvinvoinnin paras mittari on sen käyttäytyminen, joka on ensimmäinen muuttuva asia, kun eläin yrittää sopeutua ympäristöönsä tai johonkin tilanteeseen. Esimerkiksi lypsylehmä makaa vähemmän, jos makuualusta on liian kova ja vasikka imee toista vasikkaa, kun sen imemistarve ei tyydyty. Eläinten käyttäytymisen tarkkailu on siis ensisijaista niiden hyvinvoinnin seuraamisessa. Käyttäytyminen muuttuu myös silloin kun eläin tuntee kipua, ja erilaisia häiriökäyttäytymisiä ilmenee, kun ne eivät pääse toteuttamaan luontaisia käyttäytymistarpeitaan. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 18.)

Hormonitutkimus on hormonitasojen mittaamista verestä. Hormonitasot kertovat mm. mahdollisesta stressistä tai mielihyvästä, ja myös vastustuskykyä voidaan mitata verestä. Tuotosta voidaan jossain määrin käyttää mittaamaan hyvinvointia. Tulos on kuitenkin tällöin vain suuntaa antava, sillä huonosti voiva eläinkin voi tuottaa hetkellisesti hyvin. Myös eläinten ympäristöä, ruokintaa ja hoitoa voidaan arvioida. Mitä useampia mittauskohteita valitaan, sitä kattavampi on mitaustulos eläinten hyvinvoinnista. (Kaimio 2001.)

Ympäristön ja olosuhteiden vaikutusta eläinten hyvinvointiin voidaan tutkia erilaisin koejärjestelyin. Preferenssitutkimuksessa annetaan eläimen valita kahdesta vaihtoehdosta mieluisampi, kuten vaikka makuuparsista, ja mitataan, kumpi valitaan useammin. Motivaatiotestissä taas testataan, kuinka paljon töitä eläin on valmis tekemän saavuttaakseen jonkin tietyn asian. Näin saadaan selville, kuinka tärkeänä eläin pitää kyseistä asiaa. Eläinten mielen toiminnan tutkimuksessa eli kognitiotutkimuksessa voidaan käyttää silmänliikekameraa ja EEG:tä eli aivosähkökäyrää, joiden avulla pystytään tutkimaan aivojen toimintaa ja siten selvittämään niiden kokemusmaailmaa. Myös sykemittaria on onnistuneesti käytetty eläinten tunteiden tutkimisessa. Kognitiotutkimuksella pyritään selvittämään eläinten muistia, oppimista, ongelmanratkaisukykyä sekä tunteita. (Telkänranta 2015, 44, 49, 51.)

2.6 Eläinetiikkaa ja tutkimustuloksia

Gary L. Francione tekstissä, Elisa Aaltolan kokoamassa teoksessa *Johdatus eläinfilosofiaan* (2013, 113–117), kerrotaan kuinka 1800-luvulla eläimiä pidettiin vain esineinä tai koneen kaltaisina olentoina. Francione kuvaa nykyisen länsimaisen eläinsuojelun polveutuvan suoraan 1800-luvun Iso-Britannian utilitaristien filosofien aatteista, joiden mukaan eläin ei ole moraalisesti yhtä arvokas kuin ihminen, sillä se on vailla tietoisuutta oleva olento. Niiden intressi olla kärsimättä tulee kuitenkin ottaa huomioon, eikä näin ollen eläinten julmaa kohtelua tulisi hyväksyä.

Nykytiedon valossa ajatusmaailma eläinten alemmuudesta ihmisiin nähden niiden tietoisuuden puutteen perusteella on suurella koetuksella, sillä tutkimustulokset osoittavat jo aivojen rakenteen puolesta sen, että ihmisten useat tunteet syntyvät aivojen syvissä osissa, jotka ovat toiminnaltaan sekä rakenteeltaan samanlaiset kuin muilla nisäkkäillä. Cambridge Declaration on Consciousness -tietoisuusjulkilausumassa vuonna 2012 todettiin, että ihminen ei ole ainoa tietoisuuden omaava eläinlaji. Kaikilla nisäkkäillä ja linnuilla sekä joillakin muilla eläimillä tiedetään olevan aivojen ja hermoston rakenteita, jotka synnyttävät tietoisuutta, tunnetiloja sekä tarkoituksellista toimintaa. (Telkänranta 2015, 57–58.)

Tietoisuus voidaan jakaa yleisesti neljään tasoon. Ensimmäinen ja yksinkertaisin taso on tajuisuus eli tunnetietoisuus. Kokija tuntee tällöin olonsa hyväksi tai pahaksi. Toinen taso on kognitiivinen tietoisuus eli pääsy tietoisuus, mikä tarkoittaa kykyä käsitellä tietoja, tehdä johtopäätöksiä ja kykyä ratkaista ongelmia. Kolmas tietoisuuden taso on itsetietoisuus, jolloin yksilö ymmärtää olevansa muista erillinen. Neljäs taso on haastavin: tietoisuus tietoisuudesta eli metakognitio. Tällöin yksilö osaa jossain määrin arvioida omien tietojensa varmuutta ja ymmärtää, että voi olla myös väärässä. (Telkänranta 2015, 58–59.)

Yksinkertaisimpia eläimiä ovat todennäköisesti jotkin selkärangattomat lajit. Niiden tietoisuuden tasoista kuitenkin tiedetään vielä varsin vähän. Peilitestillä testataan, ymmärtääkö eläin peilissä olevan kuvan esittävän sitä itseään. Mm. kissat ja koirat eivät ole läpäisseet tätä testiä, mutta esimerkiksi harakat, norsut ja

ihmisapinat taas ymmärtävät peilissä näkyvän eläimen esittävän sitä itseään, ja ne osaavat käyttää peiliä jopa hyödykseen esimerkiksi itsensä tutkimisessa. Myös porsailla tehty koe osoittaa niiden ymmärtävän peilin toimintaperiaatteen ja osaavan käyttää sitä hyväkseen. Tähänastisten tulosten perusteella eläinmaailman älykköihin kuuluvat norsut, delfiinit, variseläimet ja ihmisapinat. Norsuilla ja delfiineillä on tutkimusten mukaan myös empatiakykyä, ja niiden on todistetusti nähty suunnitelmallisesti auttavan toisia eläimiä lajin rajojenkin yli. (Telkänranta 2015, 62–73, 134–137.)

Nisäkkäillä on tutkitusti vähintään seitsemän perustunnetta, jotka ovat pelko, suuttumus, suru, mielihyvä ja sen tavoittelu, leikkisyys, seksuaalinen halu ja hoivatunteet. Muitakin tunnekokemuksia nisäkkäillä on, kuten nälkä, jano, yllättyminen, inho ja sairauden tunne, mutta niiden osalta aivotoimintaa ei ole tutkittu vielä niin tarkasti. Linnuilla perustunteista on havaittu olevan ainakin pelko, suru, suuttumus ja ilo. Tunteiden voimakkuus vaihtelee eläimillä niin kuin ihmisilläkin, joten tunteiden kirjo on hyvin suuri. (Telkänranta 2015, 61–62.)

Tutkimusta tehdään jatkuvasti, jotta ymmärtäisimme paremmin eläimiä ja sen, mikä todella on niille parhaaksi. Tutkimuksesta on hyötyä myös ihmisille itselleen, sillä varsinkin koulutusmenetelmien valinnassa on pitkälti kyse siitä, millaiset eläimen henkiset kyvyt ovat ja mihin se tosiasiasa kykenee. On kuitenkin olemassa tutkijoita, joiden mielestä eläinten tietoisuuden ja tunteiden tutkimusta ei tarvita. Tähän mielipiteeseen saattaa myötävaikuttaa se, että uusien tutkimustulosten ilmestyessä saatamme joutua miettimään uudelleen lemmikkieläintemme, kotieläintemme ja koe-eläinten olosuhteita ja kohtelua. (Telkänranta 2015, 57.)

2.7 Eläinsuojelu

Eläinsuojelu on edistynyt kaikkialla EU:ssa uusien tieteellisten tutkimusten ja ihmisten tietoisuuden ja asenteiden muutoksen myötä. Nykyään tiedetään yhä enemmän eläinten fysiologiasta ja eläinten tarpeista. Tieteellinen tutkimus antaa hyvän pohjan eläinsuojelun vaatimuksille, mutta myös ihmisten elintason nou-

sun myötä tullut vaatimustason nousu on suuressa osassa eläinsuojelun edistymisessä. (Evira 2016a.)

2.7.1 Eläinsuojelulainsäädäntö

Eläinsuojelulain tarkoituksena on eläinten suojeleminen kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä sekä edistää niiden hyvinvointia ja hyvää kohtelua. Lakia sovelletaan kaikkiin eläinlajeihin. (Eläinsuojelulaki 1996, § 1 ja § 2.)

”Eläimiä on kohdeltava hyvin eikä niille saa aiheuttaa tarpeetonta kärsimystä. Tarpeettoman kivun ja tuskan tuottaminen eläimille on kielletty. Lisäksi eläintenpidossa on edistettävä eläinten terveyden ylläpitämistä sekä otettava huomioon eläinten fysiologiset tarpeet ja käyttäytymistarpeet.” (Eläinsuojelulaki 1996, § 3.)

Eläinsuojelulain lisäksi on olemassa valtioneuvoston asetuksia erikseen nautailuille (592/2010), lampaille (587/2010), vuohille (589/2010), broilereille (375/2011), ankoille ja hanhille (675/2010), kanoille (673/2010), kalkkunoille (677/2010), strutsieläimille (675/2010), hevosille (588/2010), biisoneille (591/2010), tarhatuille peuroille (590/2010), viljellyille kaloille (812/2010), turkiseläimille (1084/2011) sekä koirille, kissoille ja muille pienikokoisille seura- ja harrastuseläimille (674/2010). Edellä mainitut asetukset sekä muita eläinsuojeluun liittyviä lakeja ja tarkentavia asetuksia on oikeusministeriön Finlex® Internet-palvelussa. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 59.)

EU säätelee eläinsuojelua asetuksin ja direktiivein. Asetukset ovat suoraan sovellettavia ja velvoittavia, kun taas direktiivit voivat olla joko vähimmäisdirektiivejä tai harmonisointidirektiivejä. Vähimmäisdirektiivit määrittävät vähimmäistason, josta tiukempikin sääntely hyväksytään. Harmonisointidirektiiveistä taas jäsenmaat eivät saa poiketa edes tiukennetuin sääntelyin. EU:n tavoitteena on saada mahdollisimman yhtenäinen lainsäädäntö, mikä vaikuttaa siten jäsenmaiden valtuuksiin tehdä tiukempia säännöksiä. (Eläinten hyvinvointi Suomessa 2012, 57–58.)

2.7.2 Eläinsuojelun valvonta Suomessa

Eläinsuojeluviranomainen valvoo eläinsuojelutarkastusten avulla, että eläinsuojelusäädöksiä noudatetaan. Viranomaisella on oikeus tarkastaa eläinten pito-paikat, kuljetusvälineet ja varusteet sekä ruoat ja juomat. Jos lieviä epäkohtia eläinten kohtelussa tai pidossa ilmenee, voidaan tilanteesta selvittää ohjeistuksella ja neuvoilla, mutta jos säädösten laiminlyöntiä tapahtuu, määrätään epäkohdat korjattaviksi määräajassa tai annetaan kielto jatkaa säädösten vastaista toimintaa. Tarvittaessa viranomainen voi ryhtyä eläinsuojelullisiin toimenpiteisiin välittömästi, kuten eläinten haltuunottoon, hoidon järjestämiseen, myyntiin, lopetukseen paikanpäällä tai teuraaksi vientiin. Kaikki eläinsuojelurikokset ovat rikoslain alaisia tekoja. (Evira 2016b.)

Ylimpänä tahona eläinsuojelulain, eläinkuljetuslain ja eläinkuljetusasetuksen sekä niiden nojalla annettujen säädösten toimeenpanoa ja noudattamista valvoo Maa- ja metsätalousministeriö, joka valmistelee eläinsuojelulainsäädäntöä ja tulosoittaa Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran eläinsuojelutoimintaa. Evira johtaa, kehittää ja ohjaa eläinsuojelun toimeenpanotehtäviä, mutta sillä ei ole oikeutta tehdä tarkastuksia tiloilla tai eläinkuljetuksissa. (Evira 2016c.)

Aluehallintoviraston tehtävä on eläinten suojelua ja kuljetusta koskevien lakien ja säädösten täytäntöönpano sekä niiden noudattamisen valvominen toimialueellaan. Kunnan alueella lakien ja säädösten noudattamista valvovat kunnan eläinlääkäri ja poliisi sekä lisäksi kunnan terveystarkastaja. Teurastamoiden ja teurastuspaikkojen alueella valvontaviranomainen on tarkastuseläinlääkäri ja rajanylityspaikan, maastapoistumispaikan ja eläinlääkinnällisen rajatarkastusase-man alueella rajaeläinlääkäri. Myös eläinsuojeluvalvoja voi tehdä tarkastuskäyn- tejä muissa kuin kotirauhan piiriin kuuluvissa eläintenpitopaikoissa, jos hän on saanut aluehallintoviraston myöntämän oikeuden. (Evira 2016c.)

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää eläinten hyvinvoinnin tärkeyttä ja keinoja sen edistämiseen Green Care -toiminnassa maatilalla. Tavoitteena on tuottaa kattava ja näkökulmia avartava opas eläinten hyvinvoinnin huomioimisesta Hoi-vafarmi-hankkeen mautiloille sekä muille Green Care -toimintaa harkitseville ti-loille. Opas antaa tietoa ja muistutuksia esimerkiksi tautien ehkäisemisestä ja eläinten käyttäytymisen seuraamisesta sekä eläinten oikeuksista.

Työstä hyötyvät maatilat, joille opas on suunniteltu antamaan tietoa eläinten hy-vinvoinnista helppossa ja tiiviissä paketissa. Itse hyödyn työstä ammatillisesti, sil-lä oma kiinnostukseni suuntautuu eläimiin ja niiden hyvinvointiin sekä Green Care -toimintaan. Työtä tehdessäni pääsen tutustumaan kiinnostuksen kohtei-siini ja kartuttamaan näin ammattitaitoani.

4 Opinnäytetyön prosessi

4.1 Toimeksianto ja työn eteneminen

Mietin itse aiheita, jotka minua kiinnostivat ja otin yhteyttä useisiin henkilöihin Green Care -alalta, kunnes viestini välitettiin Seija Nissiselle Mikkelin ammattikorkeakoulusta. Hänellä oli tarjota tämä mielenkiintoinen aihe, jonka otin mielelläni vastaan. Toimeksianto syntyi siis jo toukokuussa 2015. Olin kuitenkin sitä mieltä, että odotan työn aloittamista seuraavaan syksyyn, jolloin työni toisaalla loppuisivat. Työn varsinaisen suunnittelun aloittaminen venyi kuitenkin marras-joulukuulle ja suunnitelmaseminaarin pidin tammikuussa 2016. Suunnitelmani mukaan opinnäytetyön seminaarin olisin pitänyt jo huhtikuussa, mutta se jäi kuitenkin toukokuulle, koska kirjoittamisprosessi veikin enemmän aikaa kuin olin suunnitellut.

4.2 Aiheen rajaus

Rajasin työni koskemaan perinteisiä suomalaisia maatalan eläimiä: nauta, sika, kana, lammas, vuohi ja hevonen. Rajaus perustuu sekä hankkeen tiloilla oleviin eläinlajeihin sekä siihen, mitä lajeja todennäköisesti tulevaisuudessa toimintaan liittyvillä tiloilla voisi olla.

Käsittelin oppaassa jokaisen eläimen tarpeita yksitellen sekä alkuun kirjoitin kaikkiin eläimiin pätevistä asioista, kuten eläinsuojelusta ja tautien ehkäisemisestä. Rajasin eläinten hyvinvointiin liittyviä asioita siten, että näkökulmaksi tulisi eläinten hyvinvoinnin huomioiminen nimenomaan Green Care -toiminnassa. Jätin siis mm. tilavaatimukset ja tarkemman ruokinnan käsittelyn työn ulkopuolelle ja keskityin siihen, kuinka eläinten kanssa toimitaan, jotta niiden kokema stressi saataisiin minimoitua ja hyvinvointi mahdollisimman hyväksi. Raporttion tietoperustaan sisällytin tietoa opinnäytetyöni kannalta olennaisista ai-

heista, eli Green Care -toiminnasta, eläinten hyvinvoinnista, lainsäädännöstä sekä Hoivafarmi-hankkeesta.

4.3 Aineiston kerääminen

Aineiston kerääminen sekä aiheisiin tutustuminen oli ensimmäinen asia, jonka opinnäytetyötäni aloittaessa tein. Etsin tietoa Internetistä sekä hyödynsin kirjaston palveluita ja kartoitin sitä, millaisia asioita oppaassa olisi hyvä käsitellä. Totesin jo alkuvaiheessa, että aiheeni näkökulma ”eläinten hyvinvointi Green Care -toiminnassa” tekee oppaan tekemisen haastavaksi rajauksen kannalta, sillä tietenkin hyvinvointi on aina kokonaisuus, joka koostuu monesta asiasta. Tulin kuitenkin siihen johtopäätökseen, että tilat hyötyvät tässä tapauksessa eniten ohjeista, jotka koskevat nimenomaan sitä, kuinka eläinten kanssa toimiminen olisi mahdollisimman helppoa ja mukavaa sekä eläimille että ihmisille.

Lähdin ensimmäiseksi työstämään raporttiosion tietoperustaa, jotta omat pohjatietoni opasta varten olisivat hyvät. Käsitellessäni kutakin aihetta raportissa, siirsin mielestäni oppaaseen soveltuvat asiat oppaaseen. Opasta rakensin ensin kirjoittamalla kaikille eläimille yhteisistä asioista, kuten oikeuksista sekä hygieniasta. Sen jälkeen kirjoitin itselleni tutuimmasta eläimestä eli naudasta, jonka jälkeen etenin muihin eläimiin.

5 Pohdinta

5.1 Tavoitteiden toteutuminen

Tavoitteenani oli tuottaa tiivis ja kattava opas eläinten hyvinvoinnin huomioimisesta Green Care -toiminnassa maatilalla ja onnistuin siinä mielestäni kohtalaisen hyvin. Maatilallisilla on nykyään hyvät tiedot ja osaaminen eläinten hyvinvointiin liittyen, joten oletan, että opas toimii enemmänkin muistutuksena, kuin uuden tiedon tuojana. Sain rajattua oppaan näkökulmaa Green Care -toimintaan kohtalaisesti, sillä jätin pois tilavaatimukset ja ruokinnallisen ohjeistuksen. Tällä tavalla sain oppaasta myös tiiviimmän. Koin kuitenkin haastavaksi saada oleelliset asiat esiin. Oppaan teksti olisi voinut olla ohjeistavampi, sillä tarkoituksenani oli tehdä opas. Nyt teksti on suurimmalta osin toteavaa ohjeistavan sijaan. Toisaalta, selkeitä ohjeita varten minulla olisi ehkä pitänyt olla enemmän kokemusta ja tietämystä oppaan eläimistä.

Näin jälkeenpäin ajateltuna olisin luultavasti saanut käytännönläheisempää tietoa eläimistä tekemällä haastatteluja eläinten pitäjille, sillä itselläni ei ole oma-kohtaista kokemusta kaikkien oppaan sisältämien eläinten hoidosta, kuten vuo-hen ja siipikarjan. Joidenkin eläinten tiedot jäivät melko vajaiksi toisiin eläimiin nähden lähinnä siksi, että en löytänyt kaikista yhtä paljon tietoa, mutta osittain myös siksi, että aikani alkoi loppua kesken. Oletan, että tietoa olisi löytynyt paremmin kirjastoista ja etenkin englanninkielellä, mutta ajankäyttöni vuoksi etsiminen jäi työn edetessä vajaaksi. Ajankäyttöni ongelmaksi muodostui se, että käytin liikaa aikaa aluksi yleisten tietojen ja aihetta sivuavien tekstien tutkimiseen, joten itse kirjoittamiselle jäi liian vähän aikaa.

Alun perin oli tarkoitus, että olisin taittanut oppaan itse Microsoft Publisher -ohjelmalla, mutta pian sain huomata, ettei aikani tulisi siihen riittämään, ja sovimme opettajien kanssa, että jätän taittamisen pois. Myös käsiteltävien eläinten rajaus muuttui matkan varrella, kun aika alkoi käydä vähiin. Jätin rajauksen ulkopuolelle lopulta alpakan, kissan ja koiran, jotka aioin aluksi sisällyttää oppaaseen. Perustelin valintaani sillä, että alpaka ei ole yleinen eläin suomalaisilla

maatiloilla, ja kissa ja koira ovat lemmikkieläimiä ja siten kovin erilaisia tuotantoeläinlajien nähdessä, joka työhön muodostui. Tämä eläinlajien vähentäminen söi kuitenkin tavoitettani oppaan kattavuudesta.

5.2 Luotettavuus ja eettisyys

Pyrin etsimään tiedot luotettavista ja mahdollisimman uusista lähteistä. Internet on tiedon etsinnässä helppo lähde, mutta sivustojen luotettavuutta on punnittava. Tietojani hain enimmäkseen yhdistysten, koulujen ja viranomaistahojen sivustoilta sekä joistakin artikkeleista. Vertailin myös eri lähteiden tietoja. Koska itselläni ei ole kaikista oppaan eläimistä omakohtaista kokemusta, heikentää se kuitenkin opinnäytetyöni luotettavuutta, sillä olen joutunut arvioimaan, mitkä asiat olisivat kunkin eläimen kohdalla tärkeitä kirjoittaa oppaaseen ja mitkä eivät.

Olen voinut arvioida tietojen oleellisuutta tai vivahteita väärin. En kuitenkaan näe työssä sen suurempia eettisiä ongelmia, sillä se sisältää sekä ihmisten että eläinten hyvinvointia käsitteleviä aiheita, eikä työssä käsitellä kenenkään henkilökohtaisia tietoja. Työ pyrkii edistämään eläinten hyvinvointia, ja oppaan sisältö sen mukaisia tietoja ja ohjeistuksia antamaan. Työssä ei ole kyseenalaisia ohjeita tai tietoja, jotka voisivat noudatettaessa vahingoittaa eläimiä tai ihmisiä.

5.3 Oppimisprosessi ja ammatillinen kehitys

Opinnäytetyötä tehdessäni opin, että suuren työn tekemisessä aloittaminen ja itseluottamuksen kokoaminen ovat vaikeimpia asioita. Myös liiallinen itsekritiikki syö työn tulosta, eikä tee siitä välttämättä parempaa. Jos jatkossa tulen tekemään suurempia kirjallisia töitä, tiedän että luonteeni vuoksi minun on keskityttävä paremmin ajan käytön hallintaan. Työhön on tartuttava rohkeasti ja varmuus kasvaa sitä myötä, kun työ etenee. Aihe voi muokkautua matkan varrella, eikä se haittaa, vaan päinvastoin. Tunnen prosessin myötä kasvaneeni ihmisenä sekä ammatillisesti.

Olen huomannut opinnäytetyön sisältämiin aihealueisiin pureutuessani, kuinka kiinnostunut olen eläinten hyvinvoinnista, tieteellisestä tutkimuksesta sekä eettisistä kysymyksistä. Toivon tulevan ammattini sisältävän kyseisiä asioita jossain muodossa. Tietoni karttuivat matkan varrella, ja aion jatkossakin seurata Green Care -toiminnan, eläinten hyvinvoinnin ja eläintieteellisen tutkimuksen etenemistä.

Lähteet

- Aaltola, E. 2013. Johdatus eläinfilosofiaan. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoda. Eläinsuojelulaki 247/1996.
- Eläinten hyvinvointikeskus. 2012. Eläinten hyvinvointi Suomessa, Kansallinen eläinten hyvinvointiraportti. Helsinki.
http://elaintenhyvinvointikeskus.edublogs.org/files/2012/02/EHV_raportti_valmis_16.5.2012-27hf7uk.pdf. 19.2.2016.
- Eläinten hyvinvoinnin tutkimuskeskus. 2016. Tutkimus.
<https://www.helsinki.fi/fi/tutkimusryhmat/elainten-hyvinvoinnin-tutkimuskeskus/tutkimus>. 2.2.2016.
- Eläintieto.fi. 2016. Hyvinvointi. <http://elaintieto.fi/hyvinvointi.aspx>. 15.3.2016.
- Evira. 2016a. Eläinsuojelu ja eläinten pito.
<https://www.evira.fi/elaimet/elainsuojelu-ja-elainten-pito/>. 19.5.2016.
- Evira. 2016b. Eläinsuojeluvalvonta.
<http://www.evira.fi/portaal/fi/elaimet/elainsuojelu+ja+elainten+pito/elainsuojelun+valvonta/>. 27.4.2016.
- Evira. 2016c. Eläinsuojeluviranomaiset Suomessa.
<https://www.evira.fi/elaimet/elainsuojelu-ja-elainten-pito/elainsuojelun-valvonta/elainsuojeluviranomaiset-suomessa/>. 27.4.2016.
- Farm Animal Welfare Council. 2009. Five Freedoms.
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121007104210/http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm>. 16.4.2009.
- Green Care Finland. 2016. Mitä on Green Care?
<http://www.gcfinland.fi/MitaOnGreenCarePaavalikko;jsessionid=78C48171F6D6A15E599A2DD72551ADE5.18>. 23.3.2016.
- Kaimio, I. 2001. Hyvinvointia on vaikea mitata. Maatilan Pellervo 10/2001.
http://www.pellervo.fi/maatila/10_y01/tekaimio.htm. 5.3.2016.
- Skyttä, T. 2015. Hoivafarmi – erityisryhmille kuntoutusmahdollisuuksia maaseudulla. REaD 2/2015.
<http://www.mamk.fi/read/2015/artikkeli/hoivafarmi-erityisryhmille-kuntoutusmahdollisuuksia-maaseudulla/>. 22.2.2016.
- Telkänranta, H. 2015. Millaista on olla eläin? Porvoo: Bookwell Oy.
- Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta. 2011. Pöytäkirjan liite 1.
http://mmm.fi/documents/1410837/1982758/TEHVNK_LIITE_1_27.9.2011_EHV.pdf/b783599c-3fb4-4c2c-88d4-1327adcce8f1. 27.9.2011.
- Tuotantoeläinten neuvottelukunta. 2014. Lausunto: Tuotantoeläinten olennaisista käyttäytymistarpeista.
http://mmm.fi/documents/1410837/1982758/TEHVNK_Tuotantoelainten_olennaiset_kayttaytymistarpeet_valmis_16.9.2014.pdf/77afc7af-82fa-4a84-9a73-aab4a146be58. 16.9.2014.
- Valros, A., Teräväinen, H. & Helin, J. 2005. Hyvinvoiva tuotantoeläin. Helsinki: Otava Kirjapaino Oy.
- Welfare Quality®. 2016. Animal Welfare principles and criteria formulated by Welfare Quality®.
<http://www.welfarequality.net/everyone/43395/7/0/22>. 28.2.2016.

Raisa Muikku

Opas eläinten hyvinvoinnin huomioimiseen Green Care -
toiminnassa

Sisältö

1	Johdanto	3
1.1	Eläinavusteinen Green Care	3
1.2	Green Care maatilalla	4
2	Eläinten hyvinvointi	5
2.1	Terveys	6
2.2	Ravinto	7
2.3	Ympäristö.....	7
2.4	Käyttäytymistarpeet	7
2.5	Stereotyyppinen käyttäytyminen	8
2.6	Jalostus	9
2.7	Ihmisen ja eläimen välinen suhde.....	9
3	Eläinsuojelu	11
3.1	Eläinsuojelulainsäädäntö	11
3.2	Eläinsuojelun valvonta	12
4	Taudeilta suojautuminen.....	14
4.1	Kulkureitit.....	14
4.2	Työvarusteet ja tautisulku	14
5	Nauta	16
5.1	Säikähtäminen ja pelko.....	16
5.2	Aistit.....	17
5.3	Suoja-alue.....	18
5.4	Rauhallinen ja helposti käsiteltävä nauta	19
5.4.1	Luonteen mittaaminen	19
5.4.2	Luonteen periytyminen	20
6	Sika.....	22
6.1	Käyttäytyminen ja tarpeet	22
6.2	Aistit.....	23
6.3	Stressi.....	24
7	Lammas ja vuohi.....	25
7.1	Vuohi	25
7.2	Lammas.....	25
7.2.1	Pakoalue ja lampaan käsittely	26
7.2.2	Aistit.....	27
8	Kana	28
8.1	Kana luonnossa	28
8.2	Kanan tarpeet ja aistit	28
8.3	Höyhenten nokkiminen ja kannibalismi	30
9	Hevonen	31
9.1	Käyttäytyminen ja tarpeet	31
9.2	Aistit.....	32
9.3	Häiriökäyttäytyminen	32
9.4	Ihminen ja hevonen	33
	Lähteet.....	34

1 Johdanto

Eläinten hyvinvoinnista ja oikeanlaisesta hoidosta on paljon tietoa sekä hyviä teoksia ja tilan omistajilla ja työntekijöillä on rutkasti alan vaatimaa tietotaitoa. Green Care -toiminnassa mukana olevilla maataloilla on kuitenkin erikoinen tilanne normaaliin nähden, sillä mukana on työskentelemässä kokemattomia, uusia ihmisiä. Tilan pitäjän on otettava huomioon asioita, jotka saattavat vaikuttaa itsestään selviltä, mutta jotka eivät sitä kuitenkaan kaikille ole: eläinten käyttäytymisen lukeminen, käsittely, tarpeiden ymmärtäminen ja riskitilanteiden tunnistaminen ovat vieraita asioita kokemattomille. Kokematon ihminen on turvallisuusriski sekä eläimille että itselleen, jos häntä ei opasteta eläinten oikeanlaiseen käsittelyyn. Aina vierailijoiden käydessä tilalla myös tautiriski kasvaa, joten hygienian ylläpitoon on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Eläintilan seinälle olisi hyvä laittaa yksinkertaiset tilan käyttäytymissäännöt, jotka sisältäisivät sen, kuinka eläinten kanssa käyttäytyään.

Koska jokainen eläin on yksilö, kaikki eivät tule yhtä hyvin toimeen ihmisten kanssa. Toiset ovat rohkeampia kuin toiset ja tämä tulisi ottaa huomioon siinä, minkä eläinten kanssa uusien ihmisten annetaan työskennellä. Tilojen, jotka harjoittavat Green Care -toimintaa, kannattaa erityisesti kiinnittää huomiota eläinten kasvatukseen ihmiskontaktien osalta. Kun ne pienestä pitäen opetaan toimimaan ihmisten kanssa, on tulevaisuudessa vähemmän huolta eläinten soveltuvuudesta Green Care -toimintaan.

1.1 Eläinavusteinen Green Care

Eläimillä on tutkitusti positiivisia vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin: eläimen läsnäololla ja kosketuksella on rauhoittava ja lohduttava vaikutus, ja ne luontaisesti tuovat ihmiselle hyvää mieltä ja elämäniloa. Eläin ei arvostele ketään ulkomuodon tai sosiaalisen aseman perusteella, ja se kommunikoi aidosti ja rehellisesti kehonkielellään. Eläinavusteisessa terapiassa ja toiminnassa on mukana sopi-

viksi todetut eläinyksilöt ja eläintään ymmärtävä eläimen ohjaaja. Eläintä ei saa kuormittaa liikaa, ja sen tarpeet on otettava huomioon.

Eläinavusteisessa terapiassa sosiaali- tai terveysalan koulutuksen käynyt terapeutti hyödyntää työssään apuna eläimiä ja asiakkaan hoito etenee diagnoosin perusteella. Eläimen kanssa työskentely voi vahvistaa myönteisen identiteetin kehittymistä tarpeeksi haasteellisen toiminnan ja turvallisen toimintaympäristön yhdistelmän suomien oppimiskokemusten avulla. Suomessa tunnetuin eläinavusteisen terapian muoto on ratsastusterapia.

Eläinavusteinen toiminta on vapaamuotoisempaa kuin terapia, eikä siinä toimita diagnoosin perusteella. Suomessa eläinavusteista toimintaa on mm. kaverikoira-toiminta, jossa toimintaan hyväksytyt eläimet käyvät laitoksissa ilahduttamassa vanhuksia tai potilaita. Koirien lisäksi eläinavusteisessa toiminnassa on mukana myös esimerkiksi kissoja, alpakoita ja lampaita.

1.2 Green Care maatilalla

Maatilalla on parhaimmillaan mahdollista hyödyntää eläinten ja luonnon, kuten puutarhan sekä metsän suomia hyvinvointivaikutuksia. Tärkeintä maatilalla kunnouttavassa käytössä on kuitenkin yhteiseen työhön ja tekemiseen osallistuminen. Luonnon rytmin mukaan eläminen on maatilalla selvää ja erilaisia töitä löytyy jokaisena vuodenaikana. Maatila voi toimia perhekotina tai tukiperheenä tai se voi harjoittaa sosiaalista työllistämistä, jolloin työvoimahallinto tukee vajaa-kuntoisen palkkaamista töihin. Päivätoiminta voi olla monilla tiloilla helpompi vaihtoehto, sillä ympärivuorokautinen hoiva edellyttää terveys- tai sosiaalialan koulutusta. Euroopassa suurin käyttäjäryhmä Green Care -tiloilla on oppimis- ja käyttöshäiriöistä kärsivät lapset ja nuoret.

2 Eläinten hyvinvointi

Hyvinvointi on hyvin laaja käsite, joka pitää sisällään sekä fyysisen että psyykkisen hyvinvoinnin, jotka ilmenevät monin eri tavoin. Pelkkä eläimen terveys tai tuotostaso eivät kerro läheskään kaikkea sen hyvinvoinnin tasosta, vaan sen kertoo eläimen oma kokemus: kuinka se kokee ympäristönsä, sosiaaliset tilanteet lajitovereiden ja hoitajan kanssa tai kuinka hyvin se voi ilmaista lajityypillistä käyttäytymistään. Kaikkein eniten eläimen hyvinvoinnista kertoo sen käyttäytyminen. Eläin ei osaa puhua, mutta kun ihminen oppii lukemaan eläimen kehonkieltä ja käyttäytymistä, luettavissa on silloin paras mahdollinen hyvinvointimittari.

Iso-Britannian tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta (FAWC) on määrittellyt tuotantoeläinten viisi vapautta, jotka toimivat hyvänä kehyksenä eläinten hyvinvoinnin analyysissä. Suomen tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta pohjaa eläinten hyvinvoinnin tarkastelun viiteen vapauteen, sekä lisäksi voidaan hyödyntää Welfare Quality® -tutkimushankkeen kriteereitä, joissa otetaan huomioon viiden vapauden lisäksi myös positiiviset kokemukset.

Tuotantoeläinten viisi vapautta:

1. Vapaus nälästä ja janosta.
2. Vapaus epämukavuudesta.
3. Vapaus kivusta, vammoista ja sairauksista.
4. Vapaus toteuttaa luonnollisia käyttäytymistarpeita.
5. Vapaus pelosta ja ahdistuksesta.

(Farm Animal Welfare Council 2009.)

Welfare Quality® periaatteet ja kaksitoista kriteeriä eläinten hyvinvointiin:

Hyvä ruokinta:

1. Ei pitkittynyttä nälkää.
2. Ei pitkittynyttä janoa.

Hyvä elinympäristö:

3. Mukava lepopaikka.
4. Sopiva lämpötila.
5. Liikkumisen helppous.

Hyvä terveys:

6. Ei vammoja.
7. Ei sairauksia.
8. Ei toimenpiteistä johtuvia kipuja.

Tarkoituksenmukainen käyttäytyminen:

9. Sosiaalisen käyttäytymisen ilmentäminen.
10. Muiden käyttäytymismuotojen ilmentäminen.
11. Hyvä ihmisen ja eläimen välinen suhde.
12. Positiivinen tunnetila.

(Welfare Quality® 2016.)

2.1 Terveys

Eläinten terveys on yksi oleellinen osa niiden hyvinvointia. Sairautta tulee hoitaa viipymättä ja hoitoa koskevia päätöksiä tehtäessä on otettava huomioon eläimen tarpeet. Kärsivän eläimen lopettaminen tilanteen niin vaatiessa kuuluu myös hyvinvoinnin huomioimiseen. On siis kaikin puolin tärkeää kiinnittää huomiota ennaltaehkäisevän terveydenhuoltoon eli riskitekijöiden vähentämiseen ja eläinten vastustuskyvyn parantamiseen. Riskitekijöitä voivat olla esimerkiksi liikainen ympäristö, vaaralliset tai epäsoyvät rakenteet, joihin eläin voi satuttaa itsensä, liian tiheät eläinryhmät ja huonolaatuinen ravinto.

2.2 Ravinto

Sen lisäksi, että ravintoa on oltava saatavilla riittävästi, sen on oltava hyvälaatuista ja eläimelle sopivaa, jotta eläin voisi mahdollisimman hyvin. Ravinnon tarve vaihtelee esimerkiksi lypsylehmillä tuotantovaiheen mukaan, mikä tulee ottaa huomioon ruokinnassa. Puhdasta vettä on oltava saatavilla jatkuvasti, ja sitä tulee saada vapaasti ja ilman kilpailua. Myös vedenpaineet on tarkastettava juomanipoista ja -kupeista, jotta voidaan varmistaa veden riittävä saanti. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT:n tuotantoeläinten rehutaulukot ja ruokintasuositukset löytyvät netistä Luonnonvarakeskuksen (Luke) verkkopalvelusta sekä Jukuri-palvelusta nimellä Rehutaulukot ja ruokintasuositukset Märehtijät – Siat – Siipikarja – Hevoset. Julkaisijana on Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus, ja julkaisuvuosi on 2015.

2.3 Ympäristö

Ympäristön olosuhteet vaikuttavat eläinten hyvinvointiin monin tavoin. Eläinrakennuksen ilmanvaihto, lämpötila, valoisuus, kosteus, puhtaus, väljyys, toimivuus ja melutaso ovat mm. asioita, joiden on oltava kunnossa ja eläinlajille sopiviksi säädettyjä. Vääränlaiset olosuhteet voivat aiheuttaa stressiä ja muita terveysongelmia sekä käyttäytymishäiriöitä. Tuotantoeläinten pitopaikan vaatimukset löytyvät mm. oikeusministeriön Finlex® Internet-palvelusta. Sivulla on asetus jokaisen tuotantoeläimen suojelusta erikseen sekä eläinsuojeluasetus, joka koskee kaikkia eläimiä.

2.4 Käyttäytymistarpeet

Eläinten hyvinvointiin vaikuttaa olennaisesti niiden luontaisten käyttäytymistarpeiden toteutuminen. Luontaiset käyttäytymistarpeet ovat sisäsyntyisiä tarpeita, joiden olemassaolo on perua kesyjen tuotantoeläimemme velleiltä esi-isiltä ja jotka ovat välttämättömiä yksilön normaalin kehittymisen ja psyykkisen hyvin-

voinnin kannalta. Petojen välttäminen, ravinnon hankinta, lisääntyminen ja jälkeläisten hoito ovat peruskäyttäytymistarpeita, jotka tavataan miltei kaikilla tuotantoeläimillämme. Jotkin käyttäytymistarpeet ovat pääasiassa hormonien ohjaimia, kuten lisääntymiskäyttäytyminen, ja jotkut taas ovat kytköksissä ympäristöön, kuten pedon välttäminen.

Jos käyttäytymistarpeen toteuttaminen estyy, eläin turhautuu ja stressaantuu. Turhautumistaan eläin koittaa purkaa sopeutuakseen tilanteeseen, jolloin usein syntyy käyttäytymishäiriöitä. Vaikka tilanne korjattaisiin ja eläin pääsisi toteuttamaan käyttäytymistarpeitaan normaalisti, käyttäytymishäiriöt saattavat silti jäädä pysyviksi. Käyttäytymishäiriöistä esimerkkinä mainittakoon sioilla hännänpurenta, joka aiheutuu stressistä ja vasikoilla toistensa imeminen tyydyttämättömän imemistarpeen aiheuttamana.

2.5 Stereotyyppinen käyttäytyminen

Stereotyyppinen käyttäytyminen tarkoittaa kaavamaisesti toistuvaa liikettä, joka on todennäköisesti sopeutumista stressaavaan tilanteeseen, kuten hevosella kutominen eli painon vaihtelu puolelta toiselle tai naudalla kielenpyöritys. Siitä ei ole mitään näkyvää hyötyä eläimelle ja siitä on todella vaikea päästä eroon. Mekaaninen saman asian toistaminen tuottaa aivoissa pieniä määriä endorfiinia eli elimistön omaa mielihyvää tuottavaa kemikaalia, joka hetkellisesti lievittää ahdistusta. Stereotyyppiseen käyttäytymiseen voi kehittyä riippuvuus, jolloin eläin ei välttämättä lopeta käyttäytymismallin harjoittamista, vaikka ahdistuksen aiheuttaja poistuisikin. Riippuvuudet heikentävät mielihyvän saamista elämän normaalisti mielihyvää tuottavista asioista, joten tuloksena voi olla eläimen edelleen heikkenevä hyvinvointi. Kaikilla yksilöillä ei ilmene stereotyyppistä käyttäytymistä, vaan toiset saattavat vaipua apatiaan tai alkaa vahingoittamaan itseään.

2.6 Jalostus

Jalostuksella on saatu ajan mittaan aikaiseksi myös eläinten hyvinvointia huonotavia tekijöitä silloin, kun on panostettu vain tuotoksen lisäämiseen. Jalostuksella voidaan myös korjata tätä asiaa keskittymällä enemmän eläinten terveyttä edistäviin tekijöihin. Lypsylehmillä utarerakenne ja jalkojen asento ovat huomiotavia asioita ja lihasiipikarjalla lihasten kasvunopeus, joka nykyään aiheuttaa linnuille terveysongelmia ollessaan liian nopeaa. Myös luonne on jonkin verran periytyvää, joten etenkin Green Care -toiminnassa siihen olisi hyvä kiinnittää huomiota.

2.7 Ihmisen ja eläimen välinen suhde

Ehkä jopa kaikkein tärkein tuotantoeläinten hyvinvointiin vaikuttava tekijä on hoitaja. Hoitajan ammattitaito, motivaatio ja hyvinvointi säätelevät, kuinka eläintä hoidetaan ja millaiset olosuhteet ovat. Hyvinvoiva hoitaja jaksaa pitää huolta eläimestä ja hyvä ammattitaito takaa oikeanlaisen ja eläimen tarpeet huomioon ottavan hoidon.

Hyvään ihmisen ja eläimen väliseen vuorovaikutukseen tarvitaan ihmiseltä eläimen käyttäytymisen ymmärrystä ja tuntemusta eläinlajista. Useimmat tuotantoeläimet ovat alun pitäen olleet saaliseläimiä, joten luonnollinen reaktio niillä on pelätä uusia asioita, kuten vaikkapa ihmistä. Pelon syntymiseen vaikuttavat kuitenkin eläimen kokemukset. Jos eläintä on kohdeltu huonosti ja sille on syntynyt pelko ihmisiä kohtaan, kokee se stressiä aina ihmisen läsnä ollessa. Jos eläintä joudutaan käsittelemään päivittäin ja se yhä vain pelkää, voi stressi muuttua krooniseksi, mikä huonontaa merkittävästi eläimen hyvinvointia. Pelko ihmistä kohtaan myös tutkitusti heikentää eläimen tuotosta.

Eläin oppii ja muistaa kokemansa, ja mitä enemmän sillä on positiivisia ihmiskokemuksia verrattuna negatiivisiin kokemuksiin, sitä vähemmän se todennäköisesti pelkää ihmistä. Helpon hyvän suhteen luominen onnistuu silloin, kun eläin on nuori. Jo ensimmäiset kokemukset ihmisestä voivat vaikuttaa eläimen

loppuelämän suhtautumiseen ihmistä kohtaan. Hyviä kokemuksia saadaan aikaan rauhallisuudella, läsnäololla, ruoalla, herkuilla ja mukavalla käsittelyllä kuten rapsutuksilla, kun taas äkkinäiset liikkeet, kovat äänet ja eläimen satuttaminen ja väkivalta taas johtavat negatiivisten kokemusten syntyyn. Eläimiä voi myös opettaa ja kouluttaa uusiin asioihin, ja paras tapa siihen on positiivinen vahvistaminen, eli aina kun eläin tekee oikein, se palkitaan. Väärin tekemisestä ei tällöin rangaista, vaan aina oikeasta käyttäytymisestä seuraa jotain, mistä eläin pitää, kuten herkkupala.

Hyvin kohdellut eläimet ovat rauhallisempia ja luottavaisempia. Ne ovat myös terveempiä, sillä hoitajat, jotka uskovat eläintensä olevan tuntevia olentoja, käsittelevät niitä paremmin. He myös huomaavat helpommin, jos jokin on vialla ja pystyvät tällöin puuttumaan sairastumisiin ja muihin vaivoihin tehokkaammin. Ihmisen ja eläimen välisestä hyvästä suhteesta kertoo esimerkiksi se, että eläin ei pakene hoitajaa, vaan eläin tulee itse hoitajan luo, ja se, että hoitaja huomioi eläimen puheellaan ja kosketuksellaan sekä antaa eläimelle erityishuomiota, jos se on rasittunut, kuten poikimistilanteessa. Vaikka ihmisen ja eläimen välinen suhde olisi todella hyvä, ihminen ei koskaan korvaa eläimen lajitovereita. Ihminen ei ole eläimelle välttämätön kumppani sen hyvinvoinnin kannalta, kun taas lajitoverit ovat, mutta eläimen hyvinvointi paranee, kun suhde hoitajaan on hyvä.

3 Eläinsuojelu

Eläinsuojelu on edistynyt kaikkialla EU:ssa uusien tieteellisten tutkimusten ja ihmisten tietoisuuden ja asenteiden muutoksen myötä. Nykyään tiedetään yhä enemmän eläinten fysiologiasta ja eläinten tarpeista. Tieteellinen tutkimus antaa hyvän pohjan eläinsuojelun vaatimuksille, mutta myös ihmisten elintason nousun myötä tullut vaatimustason nousu on suuressa osassa eläinsuojelun edistymisessä.

3.1 Eläinsuojelulainsäädäntö

Eläinsuojelulain (247/1996) tarkoituksena on eläinten suojeleminen kivulta, tuskalta ja kärsimykseltä sekä edistää niiden hyvinvointia ja hyvää kohtelua. Lakia sovelletaan kaikkiin eläinlajeihin.

”Eläimiä on kohdeltava hyvin eikä niille saa aiheuttaa tarpeetonta kärsimystä. Tarpeettoman kivun ja tuskan tuottaminen eläimille on kielletty. Lisäksi eläintenpidossa on edistettävä eläinten terveyden ylläpitämistä sekä otettava huomioon eläinten fysiologiset tarpeet ja käyttäytymistarpeet.” (Eläinsuojelulaki, 1996, § 3.)

Eläinsuojelulain lisäksi on olemassa valtioneuvoston asetuksia erikseen nadoille (592/2010), lampaille (587/2010), vuohille (589/2010), broilereille (375/2011), ankoille ja hanhille (675/2010), kanoille (673/2010), kalkkunoille (677/2010), strutsieläimille (675/2010), hevosille (588/2010), biisoneille (591/2010), tarhatuille peuroille (590/2010), viljellyille kaloille (812/2010), turkiseläimille (1084/2011) sekä koirille, kissoille ja muille pienikokoisille seura- ja harrastuseläimille (674/2010). Edellä mainitut asetukset sekä muita eläinsuojeluun liittyviä lakeja ja tarkentavia asetuksia on oikeusministeriön Finlex® Internetpalvelussa.

EU säätelee eläinsuojelua asetuksin ja direktiivein. Asetukset ovat suoraan sovellettavia ja velvoittavia, kun taas direktiivit voivat olla joko vähimmäisdirektiivejä tai harmonisointidirektiivejä. Vähimmäisdirektiivit määrittävät vähimmäista-

son, josta tiukempikin sääntely hyväksytään. Harmonisointidirektiiveistä taas jäsenmaat eivät saa poiketa edes tiukennetuin sääntelyin. EU:n tavoitteena on saada mahdollisimman yhtenäinen lainsäädäntö, mikä vaikuttaa siten jäsenmaiden valtuuksiin tehdä tiukempia säännöksiä.

3.2 Eläinsuojelun valvonta

Eläinsuojeluviranomainen valvoo eläinsuojelutarkastusten avulla, että eläinsuojelusäädöksiä noudatetaan. Viranomaisella on oikeus tarkastaa eläinten pitoaikat, kuljetusvälineet ja varusteet sekä ruoat ja juomat. Jos lieviä epäkohtia eläinten kohtelussa tai pidossa ilmenee, voidaan tilanteesta selvittää ohjeistuksella ja neuvoilla, mutta jos säädösten laiminlyöntiä tapahtuu, määrätään epäkohdat korjattaviksi määräajassa tai annetaan kieltä jatkaa säädösten vastaista toimintaa. Tarvittaessa viranomainen voi ryhtyä eläinsuojelullisiin toimenpiteisiin välittömästi, kuten eläinten haltuunottoon, hoidon järjestämiseen, myyntiin, lopetukseen paikanpäällä tai teuraaksi vientiin. Kaikki eläinsuojelurikokset ovat rikoslain alaisia tekoja.

Ylimpänä tahona eläinsuojelulain, eläinkuljetuslain ja eläinkuljetusasetuksen sekä niiden nojalla annettujen säädösten toimeenpanoa ja noudattamista valvoo Maa- ja metsätalousministeriö, joka valmistelee eläinsuojelulainsäädäntöä ja tulosoittaa Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran eläinsuojelutoimintaa. Evira johtaa, kehittää ja ohjaa eläinsuojelun toimeenpanotehtäviä, mutta sillä ei ole oikeutta tehdä tarkastuksia tiloilla tai eläinkuljetuksissa.

Aluehallintoviraston tehtävä on eläinten suojelua ja kuljetusta koskevien lakien ja säädösten täytäntöönpano sekä niiden noudattamisen valvominen toimialueellaan. Kunnan alueella lakien ja säädösten noudattamista valvovat kunnan eläinlääkäri ja poliisi sekä lisäksi kunnan terveystarkastaja. Teurastamoiden ja teurastuspaikkojen alueella valvontaviranomainen on tarkastus-eläinlääkäri ja rajanylityspaikan, maastapoistumispaikan ja eläinlääkinnällisen rajatarkastus- aseman alueella rajaeläinlääkäri. Myös eläinsuojeluvälvo voi tehdä tarkastus-

käyntejä muissa kuin kotirauhan piiriin kuuluvissa eläintenpitopaikoissa, jos hän on saanut aluehallintoviraston myöntämän oikeuden.

4 Taudeilta suojautuminen

Eläintauti on sairaus tai tarttuva tauti, joka voi siirtyä eläimestä eläimeen tai ihmiseen suoraan tai välillisesti. Ne voivat aiheuttaa eläimille kärsimystä ja tilalle taloudellista tappiota. Eläintaudeilta suojautuminen on erityisesti otettava huomioon Green Care -toiminnassa, sillä tilan ulkopuolisten ihmisten vierailu tilalla tuo aina lisäriskiä tautien kulkeutumiseen. Kaikki tilalla työskentelevät on hyvä perehdyttää tautisuojauskäytäntöihin.

4.1 Kulkureitit

Kulkuväylät tulisi suunnitella siten, etteivät puhtaat ja likaiset reitit risteäisi keskenään. Puhtaat reitit kuten rehu- ja maitoreitit tulisi pitää erillään lannankuljetusreiteistä. Eläinkuljetusten osalta optimaalisinta olisi, jos teurasauton ei tarvitsisi tulla pihaan ollenkaan. Vierailijoilla tulisi olla mahdollisuus pitää omat autonsa puhtaina, etenkin jos he kulkevat muillakin tiloilla, sillä lannan mukana taudit kulkeutuvat helposti. Yleinen siisteys on suotavaa hyvän hygienian kannalta.

4.2 Työvarusteet ja tautisulku

Eläintiloissa tulee käyttää ainoastaan sinne tarkoitettuja suojavaatteita ja -saappaita. Vieraat voivat käyttää joko kertakäyttöisiä suojavaatteita taikka pestäviä, tarkoituksenmukaisia työvaatteita. Tilalla olisi hyvä olla tarpeeksi kumi-saappaita ja haalareita, jotka olisi tarkoitettu käytettäväksi vain kyseisellä tilalla. Suojavarusteiden lisäksi on huomioitava myös turvavarusteet tarvittaessa, kuten turvakengät ja kypärä. Tautisulku tarkoittaa tilaa taikka estettä, kuten penkkiä pukuhuoneessa, jossa omat vaatteet vaihdetaan työvaatteiksi eläintilaan mentäessä ja työvaatteet omiin vaatteisiin eläintilasta lähdettäessä. Tarkoituksena on estää mahdollisten tautien kulkeutuminen varusteiden mukana. Tauti-

sulun kohdalla olisi hyvä olla käsienpesupiste ja saappaiden desinfiointipaikka. Eläintilat tulee pitää mahdollisimman puhtaina ja siisteinä.

5 Nauta

Nauta on märehtijä ja laumaeläin. Se tarvitsee lajitovereiden seuraa, tilaa liikkukseen, pehmeän, tilavan ja kuivan makuualueen ja karkearehua syötäväksi. Laumassa vallitsee arvojärjestys, joka tehdään usein selväksi uhkaavilla eleillä ja väistöliikkeillä. Eläimillä tulisi olla eläintilassa riittävästi tilaa väistää toisiaan, etteivät sosiaaliset yhteenotot yltyisi aggressiivisiksi sen vuoksi, ettei alempiarvoinen pysty väistämään ylempiarvoistaan. Luonnossa lauma on noin kahdenkymmenen eläimen suuruinen, jolloin eläimet muistavat toisensa ja arvojärjestyksen helposti.

Naudat syövät ja nukkuvat laumana, eli ruokintapöydässä tulee olla kaikille tilaa syödä samanaikaisesti ja makuuparsia niin, että kaikki mahtuvat makaamaan samaan aikaan. Nauta lepää noin 11–13 tuntia vuorokaudessa. Juomisen tulee olla myös esteetöntä. Laiduntamis- ja jaloittelumahdollisuutta kannattaa käyttää hyväksi, sillä siellä nauta pääsee toteuttamaan monia luonnollisia käyttäytymismuotojaan, kuten oman ja toisten kehon hoitamista nuolemalla, kiimakäyttäytymistä, ruohon nyhtämistä ja syömistä sekä makaamista eri asennoissa lämpötilasta riippuen joko lämmitellen lähellä toisiaan tai sorkat ojossa maaten ja viiletellen.

5.1 Säikähtäminen ja pelko

Naudat ovat saaliseläiminä arkoja, mutta uteliaita uusille asioille. Ne havainnoivat ympäristöään tarkkaavaisesti ja seurailevat lajitovereidensa reaktioita. Nautaa lähestyessä ja sen kanssa toimiessa on hyvä ottaa huomioon sen saaliseläimen vaistot, eli se säikkyä helposti kovia ääniä ja äkkinäisiä liikkeitä. Naudan rauhoittumiseen säikähdysten jälkeen kuluu yleensä noin 30 minuuttia. Jos se ei pääse säikähtäessään pakenemaan, se puolustautuu hyökkäämällä.

Säikähtämiseen vaikuttaa naudan viretaso, johon ympäristö voi vaikuttaa joko nostavasti tai laskevasti:

- Viretasoa eli säikähtämisherkkyyttä nostavat mm. vieras ympäristö, tuntemattomat ihmiset, eläimet ja äänet, laumasta eroon joutuminen sekä epäsäännöllisyys.
- Laskevasti vaikuttavat taas tutut ihmiset, lauma ja ympäristö, toistuvat rutiinit, säännölliset äänet, mukava jutustelu tai matala hyräily, silittely ja rapsuttelu.

Jatkuva korkeassa viretasossa oleminen aiheuttaa stressihormonin runsaampaa eritystä. Eläinten kokemaan stressiin vaikuttaa tilatasolla ihmiskontaktin määrä, käsittelytapa ja perimä.

Pelkäävä eläin voi olla hyvinkin arvaamaton. Pelko aiheuttaa stressiä, ja se tarttuu myös muihin eläimiin. Kun pelko jotain asiaa kohtaan on syntynyt, se ei välttämättä lähde koskaan pois. Pelko on tärkeää erottaa tottelemattomuudesta, sillä pelkäävän eläimen rankaiseminen ei todellakaan saa aikaiseksi toivottua tulosta. Pelkäävä eläin usein vispaa häntäänsä, ja sen sonta on löysää. Niskoittelu tai aggressio eivät tartu toisiin eläimiin, toisin kuin pelko.

5.2 Aistit

Naudan stereonäkökenttä on kapea ja sijaitsee etuviistoon sen molemmin puolin. Syvyysnäkö sillä on huono. Sivuille nauta näkee laajasti, ja sieltä se erottaa liikkeen tarkasti, mutta ei pysty erottamaan yksityiskohtia. Näin se erottaa herkästi mahdollisesti lähistöllä liikkuvan pedon, joten pidä aina ääntä lähestyessäsi eläintä, jotta se varmasti tunnistaa tulijan eikä säiky turhaan. Taaksepäin nauta ei näe, joten älä koskaan lähesty sitä takaa päin.

Kuulo on naudalla oikein hyvä ja se kuulee korkeampia ääniä kuin ihminen. Melusta nauta ei pidä, mutta matala, rauhallinen puhe voi olla sille rauhoittavaa. Kuulon avulla naudalla on helppo seurata, missä hoitaja kulkee, jos hoitaja pitää ääntä työskennellessään. Äkkinäiset, kovat äänet saavat eläimen yleensä säikähtämään.

Naudan hajuaisti on paljon parempi kuin ihmisen, joten hajusteiden käyttämistä eläinten seurassa kannattaisi välttää. Eläin haistaa lajikumppaneidensa tunnetiloja. Myös pelko haisee, joten vierailijatkin on hyvä tutustuttaa eläimiin pikkuhiljaa ja opastaa heitä olemaan rauhallisia ja varmoja eläinten kanssa toimiessa. Nauta tunnistaa hoitajansa myös hajun perusteella.

Jokainen eläin tuntee kipua ja kipukynnys vaihtelee yksilöllisesti kuten ihmisilläkin. Yleensä nauta pitää silittelystä ja rapsuttelusta, etenkin paikoista, jonne se ei itse ylety, mutta taputtelu, vaikka sitä ihmiset jostain syystä usein tekevätkin, ei ole normaalia eläinmaailmassa. Eläin kyllä antaa ymmärtää, jos se pitää tai ei pidä kosketuksesta.

5.3 Suoja-alue

Jokaisella eläimellä on oma yksityinen alueensa, jonka se pyrkii pitämään suojattuna. Sitä kannattaa kunnioittaa, etenkin uuden ihmisen tutustuessa eläimeen. Eläimellä tulisi olla mahdollisuus väistää ihmistä sekä lajitovereitaan eläintiloissa. Suoja-alueita voidaan käyttää hyväksi eläinten liikuttelussa, sillä eläin yleensä väistää, kun sen suoja-alueelle astutaan. Eläintä liikuttaessa paikasta toiseen, on kaikille parasta, että se etenee sujuvasti. Odottelu hermostuttaa eläimiä, joten on hyvä pitää liikettä yllä rauhalliseen ja määrätietoiseen tahtiin. Eläin seuraa laumaansa, joten ryhmässä liikuttelu onnistuu yleensä helpommin, kun taas laumasta eroon joutuminen aiheuttaa stressiä. Väkivallan käyttö luo negatiivisia kokemuksia eläimelle, eikä se yleensä tuota edes ihmisen toivomaa tulosta.

5.4 Rauhallinen ja helposti käsiteltävä nauta

Eläimen totuttaminen ihmiseen ja toisiin eläimiin alkaa heti vasikkana. Jo vastasyntynyt vasikka voidaan laittaa parikarsinaan, jos se on terve, sillä sosiaaliset kontaktit vaikuttavat oppimismenoon ja sopeutuvaisuuteen. Vasikoille yhdessä leikkiminen on ominaista, ja se kehittää niiden fyysisiä taitoja sekä sosiaalista käyttäytymistä. Eläinten väliset toveruussuhteet kestävät usein läpi elämän, ja ne tuovat turvaa. Toisiinsa tutustuneita yksilöitä ei kannata erottaa myöhemmissäkään vaiheissa, ja siirrot kannattaa tehdä aina mieluiten ryhmässä.

Positiivinen vahvistaminen on paras vaihtoehto naudnan opettamiseen. Esimerkiksi kun nautaa ohjataan paikasta toiseen, ajamisen paine kannattaa lopettaa heti sen kulkiessa oikeaan suuntaan, jolloin se saa kävellä omaa vauhtiaan. Ihmiskontaktit tulisi pitää positiivisina, jotta pelkoa ihmistä kohtaan ei syntyisi. Se onnistuu huomioimalla eläimiä jo vasikasta lähtien rapsutuksilla, jutustelulla ja herkuilla sekä rauhallisella ja mukavalla ilmapiirillä ja käsittelyllä. Vasikka oppii pitämään ihmisen kosketuksesta ja läsnäolosta, jolloin käsittely vanhempanakin tulee olemaan helpompaa. Pelkäävää eläintä on paljon vaikeampaa ja vaarallisempaa käsitellä kuin kesyä ja rauhallista.

5.4.1 Luonteen mittaaminen

Naudan luonteen mittaamiseen on kehitetty erilaisia tapoja:

Käyttäytyminen käsittelyhäkissä (häkki, johon eläin saadaan kiinnitettyä hoito-
toimenpiteiden ajaksi):

- Erittäin rauhallinen eläin seisoo joko paikoillaan tai hieman jalkojaan nostellen.
- Kohtuullisen rauhallinen eläin antaa korkeintaan kaksi tiukkaa potkua tai ravistusta tai tepastelee jatkuvasti.
- Tätä enemmän potkiva tai rauhattomasti käyttäytyvä eläin on vastentahaton.
- Jatkuvasti rajusti liikehtivä eläin voi olla jopa villi tai aggressiivinen.

Lähtönopeus käsittelyhäkistä lähdettäessä:

- Jos eläin kävelee käsittelyhäkistä pois, se on rauhallinen.
- Jos se ravaa, se on rauhaton.
- Jos se säntää, laukkaa tai hyppii, se on villi.

Tämä kertoo eläimen luonteesta enemmän kuin käsittelyhäkikäyttäytyminen.

Flight time test:

- Jos käsittelyhäkistä lähtemisen jälkeen parin metrin matkan kulkemiseen kestää enemmän kuin viisi sekuntia, on eläin erittäin rauhallinen ja
- jos enemmän kuin neljä sekuntia, eläin on niin sanotusti normaali.
- Jos aikaa kuluu tätä vähemmän, on eläin vastentahtoinen ja
- jos vähemmän kuin kaksi sekuntia, on eläin aggressiivinen.

Hoitajan ja eläimen välistä suhdetta voidaan mitata pakoetäisyydestillä, jolloin hoitaja lähestyy ruokailemassa oleva eläintä käsi ojennettuna eteenpäin nopeudella yksi askel sekunnissa. Eläin luottaa hoitajaansa sitä enemmän, mitä lähemmäs hoitaja eläintä pääsee ennen sen perääntymistä.

5.4.2 Luonteen periytyminen

Luonteen periytyminen on keskinkertaista, mutta se on osoittautunut olevan liharotuisilla kuitenkin korkeampi kuin maitorotuisilla. Sitä voi testata geenitestillä, jota arvioidaan asteikolla 1–10, jossa tuloksella 10 on testatuista 50 % helposti käsiteltäviä. Etenkin Green Care -toiminnassa eläimen luonteella on merkitystä sen hyvinvointiin, sillä rauhallinen ja sosiaalinen eläin stressaantuu vähemmän herkästi uusien ihmisten kanssa toimiessa. Tämän vuoksi jalostuksessa kannattaa huomioida eläimen luonne.

Yleensä eläimen todellinen luonne tulee esiin yllättävissä tilanteissa. Nuorten eläinten luonnetta on helpompi tulkita kuin vanhojen, joiden käyttäytymiseen vaikuttavat jo enemmän sen omat kokemukset. Koska eläinten käyttäytymiseen vaikuttavat luonteen lisäksi oppiminen ja kokemukset, saadaan pääsääntöisesti

kaikista eläimistä niin sanotusti toimivia rauhallisella ja ammattitaitoisella käsittelyllä.

6 Sika

6.1 Käyttäytyminen ja tarpeet

Sika on sosiaalinen ja viisas eläin, joka tarvitsee lajitovereidensa seuraa sekä paljon virikkeitä. Villinä eläessään sika käyttää paljon aikaa ruoan etsimiseen, minkä vuoksi sillä on tuotanto-oloissakin tarve tonkia ja tutkia yhdessä muiden sikojen kanssa. Se on sekasyöjä, joka luonnossa syö kasvisravinnon lisäksi myös pieniä eläimiä, kuten matoja, hyönteisiä ja jopa sammakoita ja hiiriä. Koska siat mieluiten syövät samanaikaisesti, ruokintapaikkoja tulisi olla tarpeeksi ja niiden tulisi sijaita mahdollisimman vapaaliikenteisellä alueella, jotta alempiarvoisetkin uskaltavat syömään.

Virikkeinä toimivat hyvin esimerkiksi olki tai turve, joita siat mielellään tonkivat ja mutustelevat. Myös roikkuva ketju tai pallo toimivat leikkikaluna. Tutkimismateriaalia, kuten olkea tulisi lisätä karsinaan usein, jotta se pitäisi eläinten mielenkiintoa yllä. Olkea suositellaan käytettävän mm. sen vuoksi, että hyvänä virikkeenä toimimisen lisäksi emakko voi käyttää sitä pesänrakennukseen, joka on yksi sian luontaisista käyttäytymistarpeista. Oljen pureskelu ehkäisee myös mahahaavaa, sillä sika erittää tällöin enemmän sylkeä, joka neutraloi vatsahappoja.

Luonnonoloissa siat liikkuvat paljon ruokaa ja rypemis- ja makuupaikkoja etsien, ja etenkin pesänrakennuksen aikaan tuotanto-oloissakin emakolla on tarve liikkua. Eläintiheyden tulisikin olla sellainen, että arimmatkin eläimet uskaltavat liikkumaan. Lihaskunnon ylläpitäminen on tärkeää eläinten hyvinvoinnin kannalta, sillä hyväkuntoisella sialla porsiminen onnistuu helpommin ja maitokuumetta esiintyy harvemmin. Sika lepää noin 12 tuntia vuorokaudessa, ja senkin se tekee mieluiten samaan aikaan muiden laumanjäsenten kanssa. Makuualueen tulee olla hyvin kuivitettu, tilava ja vedoton. Vastoin yleistä käsitystä sika on todella siisti eläin. Se välttää koskemasta ulosteisiinsa ja tekee tarpeensa mieluiten kosteaan ja viileään paikkaan, joka on erillään ruokailu- ja makuupaikoista. Ulostus-, makuu- ja ruokailualueet olisikin hyvä erottaa toisistaan. Ulostamis-

käyttäytymistä voidaan ohjailta asettamalla juomanipat lantakäytävälle ja kastelemalla sitä, sekä huolehtimalla siitä, että lantakäytävä on alueista vetoisin.

Sika tunnistaa maksimissaan noin 30 lajitoveriaan, eikä lauman koko luonnossa ylitä yleensä 20 yksilöä. Aggressiivisuus toisiaan kohtaan on sioilla luonnonoloissa harvinaista, sillä arvojärjestys on melko vakaa, koska sosiaaliset suhteet solmitaan jo varhain. Luonnossa sioilla on myös riittävästi tilaa, mikä ehkäisee kahnauksien syntymistä. Arvojärjestystä pidetäänkin yllä alistumiseleillä eli väistämällä ja päätä kääntämällä. Aikuisilla sioilla ryhmien sekoittaminen tarkoittaa aina arvojärjestyksen selvittelyä eli pahimmassa tapauksessa tappeluita, joten ryhmät kannattaa pitää mahdollisimman vakaina. Jos kuitenkin ryhmiä joudutaan yhdistelemään, on hyvä siirtää useita eläimiä kerrallaan, jotta ne ovat toisilleen tukena vieraassa tilanteessa. Tilaa on oltava riittävästi, jotta alistuva sika pääsee pois ylempiarvoisen näköpiiristä. Virikkeitä on myös hyvä antaa usein, jotta huomio keskittyisi välillä johonkin muuhun.

6.2 Aistit

Siat keskustelevat paljon toistensa kanssa äännellen, mutta myös hajuilla. Ne käyttävät erilaisia röhkäisyjä, murinaa, kiljuntaa, hampaiden narskuttelua ja maiskutusta. On hyvä opetella tunnistamaan niiden erilaiset äänet, ja mitä ne tarkoittavat. Äänenpainoillakin on merkitystä sikojen ”puheessa”. Näin voi ehkäistä vaaratilanteita, kun ymmärtää esimerkiksi sian varoitusäänen. Stressiä sika ilmaisee vihlovalta huudolla, lihasian varoitusääni pelästyessä on ”öh, öh, öh” ja hermostuessaan karju sylkee ja maiskuttelee niin, että vaahtoa tulee suupielistä.

On tärkeää, ettei sikalassa ole liian meluisaa, sillä esimerkiksi porsaiden imetystä ohjaa emakon ääntely: se röhkii saadakseen porsaas luoksensa imemään ja jos porsaas eivät kuule tätä kutsua, voi imetys häiriintyä. Sian hajuasti on todella hyvä, ja sille on luontaista tonkia herkällä kärsällään maata. Sillä tavoin se etsii luonnossa ravintoa, kuten juuria. Emakko tuntee myös porsaansa hajun perusteella.

Sika ei pysty hikoilemaan muualta kuin hieman kärsästään, eikä sillä ole juuri-kaan karvapeitettä, joten se säätelee lämpöään ympäristön avulla. Kuumalla säällä sika hakeutuu viileään ja käy mielellään mutakylvyssä, jolloin kuivunut muta estää kosteutta haihtumasta. Kylmällä säällä taas eläimet hakeutuvat nukkumaan lähekkäin. Sikalassa on oltava hyvä ilmanvaihto ja eläinten lämmönsäätelyn helpottamiseksi olisi juomaveden hyvä olla tarpeeksi viileää ja lantakäytävälle voisi asentaa sikasuihkuja. Olisi hyvä huomioida myös, että esim. betonilattia makuualustana viilentää ja kuivikepohja lämmittää.

6.3 Stressi

Sialla stressiin johtavat mm. nälkä, tappelut, ympäristönvaihdokset, vetoisuus ja epämieluisat olosuhteet, joita ne eivät voi muuttaa. Stressi aiheuttaa vastustuskyvyn alenemista, jolloin sika sairastuu herkästi. Se ei myöskään syö eikä juo normaalisti ja on väsynyt. Stressi voi aiheuttaa myös hännänpurentaa, jota on ehdottomasti pyrittävä estämään, sillä se on sialle terveysriski ja aiheuttaa paljon kipua. Sika siis pureskelee toisen sian häntää helpottaakseen omaa oloaan. Hännänpurenta voi johtua siitä, että eläimellä ei ole tarpeeksi virikkeitä tai se on stressaantunut esim. ahtaudesta tai ympäristön muutoksista. Hännänpurenta yleensä linkittyykin heikentyneeseen terveydentilaan, joten kaikkiin poikkeamiin eläimen terveydentilassa olisi hyvä puuttua heti havaittaessa. Terveet eläimet tuottavat hyvin, ja niiden kanssa on helpompi ja miellyttävämpi työskennellä.

Sika tuntee olonsa turvallisemmaksi, kun sen ympäristö noudattaa tuttuja rutiineja. Kun tilalle tulee uusia hoitajia, on tutustuttaminen tehtävä tarpeeksi hienovaraisesti, etteivät eläimet ala reagoida liian nopeasti tapahtuviin muutoksiin. Hoitajien tulee noudattaa tilan omia rutiineja ja eläimille olisi hyväksi, ettei hoitaja olisi joka päivä eri henkilö. Uusilla hoitajilla olisi hyvä olla samanväriset vaatteet kuin niitä normaalisti hoitavilla ihmisillä, jolloin ne yhdistävät uuden ihmisen helpommin niiden hoitajaksi. Hyvä suhde eläimen ja hoitajan välille saadaan siten, että hoitaja käy sikalassa usein ja käyttäytyy rauhallisesti ja asiallisesti.

7 Lammas ja vuohi

7.1 Vuohi

Vuohi on märehtijä, joka mielellään syö monipuolisesti erilaisia kasveja. Laiduntaessaan luonnossa vuohet liikkuvat paljon, ja ne ovat myös taitavia kiipeilijöitä. Pehmeällä kuivikepohjalla seistessä sorkat eivät kulu, joten säännöllinen sorkkahoito on tärkeää. Vuohet ovat laumaeläimiä ja niillä vallitsee selvä arvojärjestys. Yleensä kaikkein suurimmat, vanhimmat ja sarvekkaimmat kutut ovat johtavissa asemissa, ja ne vahvistavat johtajuuttaan aggressiivisella käytöksellä.

Jos kutut eivät ole luonnostaan sarvettomia, sarvien katkaisua suositellaan, sillä sarvettomuus vähentää yhteenottoja ja niistä aiheutuvia tapaturmia ja rauhoittaa laumaa. Laumakäyttäytyminen eli yhtä aikaa ruokaileminen ja lepääminen on vuohille ominaista. Etenkin karvanlähtöaikaan vuohi haluaa kyhnyttää itseään esimerkiksi puita vasten. Se ei tykkää kastella turkkiaan, joten ulkoilualueella on hyvä olla sateensuoja. Vuohi oppii helposti uusia asioita, ja se on aktiivinen eläin. Vuohia pidetään myös lemmikkieläimenä, jolloin ne voivat leimautua isäntäänsä tai emäntäänsä kuin koira.

7.2 Lammas

Märehtijänä lammas tarvitsee korsirehua syötäväkseen, ja mieluiten se laitumella ollessaan syö nuorta ja lehtevää ruohoa. Laitumilta lampaat voivat saada sisäloistartuntoja, joten laidunkiertoa on hyvä noudattaa. Oikeanlaiset ympäristön olosuhteet ovat todella tärkeitä lampaan hyvinvoinnille. Ympäristön tulee antaa lampaan noudattaa sen luontaista laumakäyttäytymistä, makuualustan on oltava hyvin kuivitettu eikä lampolan ilmankosteus saa olla kovin korkea. Ilmanvaihdon tulee olla hyvä, mutta vetoisuutta ei saa olla. Ilmakosteuden kurissa pitämiseen auttavat hyvä kuivitus, toimiva ilmanvaihto sekä lampaiden kerintä. Pitkävillainen lammas nimittäin haihduttaa runsaasti kosteutta.

Lammas on vahvasti laumaeläin, ja se olisi aina pidettävä lajitovereidensa seurassa. Lampaat nukkuvat, syövät ja liikkuvat yhdessä, ja jos yksi joutuu erilleen laumasta, se hakeutuu takaisin keinolla millä hyvänsä. Tämä on hyvä ottaa huomioon eläinten käsittelyssä, jolloin tulisi varmistaa, että käsiteltävällä lampaalla on aina näköyhteys toiseen lampaaseen. Myös sairaskarsinassa olevalla eläimellä tulisi olla näköyhteys toveriinsa. Laumakäyttäytyminen on suojakeino petoja vastaan ja luonnossa lampaita saattaa olla laumassa jopa 80 yksilöä. Tuotanto-oloissa taas noin 50 eläimen laumakoon on todettu olevan sopiva maksimimäärä. Lammaslaumassa ei ole vain yhtä johtajaa, vaan perheryhmien vanhimmat uuhet johdattavat laumaa syömään ja lepäämään.

7.2.1 Pakoalue ja lampaan käsittely

Lammas on hyvä totuttaa jo karitsana käsittelyyn ja tuleviin toimenpiteisiin, kuten punnitukseen ja sorkanhoitoon. Kun lampaat ovat tottuneita ihmisiin, ne ovat rauhallisempia ja niitä on helppo käsitellä. Esimerkiksi ajettaessa laitumella, kesyt lampaat reagoivat ajopaineeseen rauhallisesti ja harkiten, kun taas ihmisiin tottumattomat taikka ihmisiä pelkäävät eläimet säntäävät pakoon. Lampaalla on todella hyvä muisti, ja se muistaa kyllä huonon kohtelun, mutta myös vastaa hyvään kohteluun toivotusti. Lampaiden siirtämisessä tulee muistaa käyttäytyä rauhallisesti ja varmasti, varsinkin jos laumaa ollaan viemässä sille tuntemattomalle alueelle.

Kun lauma säikähtää, eläimet keskittyvät yleensä pakenemaan, mutta jos uuhi karitsoineen tuntee olonsa uhatuksi, se saattaa puolustautua kiivaastikin. Pakoalue on alue eläimen tai lauman ympärillä, johon astuttaessa eläin tai eläimet lähtevät vastakkaiseen suuntaan. Tätä hyödynnetään paimenuksessa. Jos lampaat opetetaan kulkemaan esim. ruokasankon perässä, ja ne ovat todella kesyjä, ne eivät välttämättä väistä ihmistä ollenkaan vaan pikemminkin hakeutuvat lähelle. Lampaat kulkevat mieluummin vasta- kuin myötätuuleen, eivätkä ne halua ylittää vettä tai kulkea liukkaalla alustalla.

Kun ihminen tuntee lampaat hyvin, on helpompi huomata, jos jotain on vialla, sillä lampaat eivät ilmaise kiputilojaan kovin selvästi saaliseläimen luonteensa vuoksi. Terve eläin syö ja nukkuu hyvin, on valpas ja reipas ja sen silmät ovat kirkkaat. Jos eläin ei syö tai nuku kunnolla, on aggressiivinen tai ilmentää jotain häiriökäyttäytymistä, kuten villan syömistä, on lammas otettava lähempään tarkasteluun. Jos lammas hankaa päätänsä ihmiseen, kannattaa se heti alkuunsa pyrkiä estämään, sillä se on alku puskemiselle. Otsaa ei kannata muutenkaan rapsutella tai taputella, ettei se ala tottua ajatukseen puskemisesta, vaan lamasta voi rapsutella muualta. Lampaiden kesken peruuttaminen on kutsu hyökkäykseen, joten sitä kannattaa välttää tekemästä niiden seurassa.

7.2.2 Aistit

Lampaalla on hyvä kuuloaisti, ja se reagoi herkästi karitsansa ääntelyyn. Se tunnistaa karitsansa ja toiset yksilöt hajun perusteella, mutta myös kasvoista. Lampaille kannattaa jutella, niin ne kuulevat, missä hoitaja kulkee. Korkeataajuiset äänet voivat olla eläimille häiritseviä. Lammas muistaa noin 50 lajitoveriaan ja hyvät ystävykset saattavat tunnistaa toisensa parin vuoden erossa olon jälkeenkkin. Hajut ovat vahvassa roolissa kiima-aikaan, kun pässin haju saa uuhissa aikaan kiimaan tulon ja pässi haistaa, milloin uuhi on kiimassa. Kiima-aika on oikeastaan ainutta aikaa, kun lampaat enemmälti koskettelevat toisiaan. Poikkeuksena ovat pässilaumat, joissa pässit hankaavat päätään toiseen pässiin kaveruuden merkiksi. Yleensä aggressiivinen käyttäytyminenkin on vain visuaalista, jolloin uhkaillaan ja alistutaan eleillä.

Lampailla on laaja näkökenttä, 270–320 astetta, joten se havaitsee hyvin lähistöllä kulkevat petoeläimet. Näkökentän laajuuteen vaikuttaa villakerroksen paksuus. Syvyysnäkö on heikko, eikä lammas näe taaksepäin tai lähelle eteensä. Kauempana edessä on kuitenkin niin sanotusti kaksitehoisen näön alue, jonne eläin näkee molemmilla silmillään. Laiduntaessaan lampaat mielellään pitävät lauman näköpiirissään, ja jos joku valppaana nostaa päätään ja tarkastelun jälkeen pakenee todettua uhkaa, muu lauma seuraa esimerkkiä. Pimeänäkö on lampailla huono, joten yöllä himmeä valo lampolassa saattaa olla rauhoittava.

8 Kana

8.1 Kana luonnossa

Luonnonvaraisessa kanalaumassa on yleensä noin 20–30 kanaa, joita johtaa kukko. Kanoilla on arvojärjestys eli niin sanottu nokkimisjärjestys, jota selvitetään uhkaavilla eleillä ja nokkimisella. Kanat syövät, kuopsuttelevat, nokkivat maata ja lepäävät samanaikaisesti. Ne käyttävät paljon aikaa ruoan etsintään ja syövät monipuolisesti siemeniä, kasveja, hyönteisiä sekä pieniä nisäkkäitä. Kana syö myös pieniä hiekanjyviä, jotka auttavat ruoansulatusta hienontamalla ruokaa sen vatsassa. Kanat lepäävät yönsä puiden oksistossa, josta pedot eivät pääse niitä nappaamaan helposti. Aktiivisinta aikaa kanoille ovat aamu- ja ilta-hämärä, joka on niiden ruoanetsintäaikaa. Muninta on luonnonoloissa keväisin, jolloin ne munivat 10–15 munaa itse rakentamaansa pesään.

Kana ei kovin mielellään lennä, vaan se kulkee mieluummin kävellen taikka juosten. Kana hoitaa höyhenpeitettään sukimalla sitä nokallaan, jolloin se poistaa loisia ja pölyä höyhenistään ja asettelee ne hyvin. Samalla se levittää perärauhasestaan vahaa höyheniinsä, jolloin ne pysyvät paremmin puhtaina ja kuivina. Höyhenpeitettä hoitavat myös kanan ottaman hiekka- ja aurinkokylvyt. Hyväkuntoinen höyhenpeite ehkäisee lämmönhukkaa.

8.2 Kanan tarpeet ja aistit

Kana haluaa munia pesään, joka on pehmeä, hämärä ja suojaisa, ja se haluaa nukkua yönsä mieluiten korkealla olevalla orrella. Koska kanalla on suuri tarve nokkia, on kanalassa hyvä olla virikkeitä, jotka suuntaavat nokkimisen pois toisista kanoista. Virikkeinä toimivat kuivat ruoat, joita voi heitellä kuivikkeiden sekaan sekä olki- ja heinäpaalit. Kuivike itsessään toimii myös virikkeenä, ja kana saa sen avulla toteuttaa myös kuopsuttamistarvettaan. Kanan on saatava hoitaa höyhenpeitettään, joten hiekkakylvyt on mahdollistettava. Yleensä kuivike sopii myös tähän tarkoitukseen. Ruokinnassa tulee ottaa huomioon kanan luon-

nostaan monipuolinen ruokavalio ja kaikkien ravintoaineiden oikeasuhteinen saanti. Saatavilla on aina oltava kalkkia, soraa sekä raikasta vettä.

Kanoille valo on tärkeää, sillä niillä on hyvä näköaisti ja valoisan aikaan ne aktivoituvat tekemään toimiaan. Hämärän aikaan ne taas hakeutuvat yöpuulle. Ikkunoita kannattaa siis kanalassa olla sekä hyvät hehkulamput. Loisteputkia ei kannata käyttää, sillä kanat näkevät niistä valon vilkkumisen. Kana näkee parhaiten sivuilleen, ja sen näkökenttä on laajempi ja näkö parempi kuin ihmisellä.

Kanalassa tulee olla hyvä ilmanvaihto, koska kanalla on hyvä hajuaisti ja ilmassa oleva ammoniakki ja tunkkainen ilma tekevät kanalle epämukavan olon. Koineistus ei saa olla kuitenkaan meluisa, sillä melu aiheuttaa kanalle stressiä sen herkän kuuloaistin vuoksi. Suuri määrä ammoniakkia ilmassa voi myös vahingoittaa kanan silmiä ja olla terveysriski. Hyvä kuivitus ja kanalän puhtaanapito auttavat ilmanlaadun hyvänä pitämisessä. Tilaa kanoilla tulee olla riittävästi, jotta ne voisivat parvessa muodostaa pienempiä alaryhmiä. Tilavuus edistää viihtyvyyttä ja vähentää aggressiivisuutta.

Hyvä hoitaja osaa ajatella kuin kana. Kun hoitaja ymmärtää, mitä kanat haluavat ja kuinka ne kokevat eri asiat, on niiden ohjailu oikeanlaiseen käyttäytymiseen helppoa. Esimerkiksi, jos hoitajat kuljeksivat muninta-aikaan käytävillä, kanat huomaavat pesien olevan häiriöttömämpiä paikkoja munimiseen, ja lattialle muniminen vähenee. Poikaskuolleisuutta vähentää, jos hoitaja auttaa hitaasti oppivia untuvikkoja syömään naputtelemalla ruoka-astiaa sormellaan, kuten emo tekisi nokallaan.

Kana ei tarvitse ihmisen läheisyyttä ollakseen onnellinen kana, mutta sen luottamuksen voi ansaita syöttämällä sille herkkuja kädestä sekä liikehtimällä ja juttelemalla rauhallisesti. Intensiivisessä sisäkasvatuksessa kuitenkin hoitajan merkitys korostuu, sillä kanat eivät voi ottaa etäisyyttä ihmiseen. Kana tunnistaa hoitajansa sekä eri ihmiset toisistaan, ja ne saattavat säikähtää tai stressaantua vieraan ihmisen tullessa kanalaan.

8.3 Höyhenten nokkiminen ja kannibalismi

Stressaantuneena kana ilmentää huonoa oloaan nokkimalla toisten kanojen höyheniä. Lievempi stressi ilmenee venytettyinä ”kaa-aa-aa”-kuoroesityksinä. Höyhenten nokkimisen tunnistaa rähjäisestä höyhenpeitteestä ja jopa kaljuista kohdista. Kannibalismia on se, kun ihoa nokitaan niin pahasti, että se vaurioituu. Kannibalismin kohteeksi joutunut eläin yleensä menehtyy. Kannibalismi johtuu siitä, että jokin ympäristön olosuhde tai käyttäytymistarpeen tyydyttymättä jääminen aiheuttaa kanalle liikaa stressiä. Aliravitsemus, riittämätön ruokintatila, virikkeiden puute, liikkumatilan vähyys, huono ilmanlaatu, melu, äkilliset kovat äänet, orsien puute, liiallinen valaistus munintapesissä ja äkilliset muutokset olosuhteissa ovat mahdollisia kannibalismin aiheuttajia. Tilalle uusia ihmisiä tuottaessa tulee muistaa ehkäistä äkillisiä muutoksia ja kanalaan sopimatonta käytöstä, kuten äkkinäistä liikehdintää ja kovia ääniä.

Häiriökäyttäytymisiä on pyrittävä ehkäisemään varmistamalla eläimille hyvät olosuhteet kanalassa. Rutiinit sekä ammattitaitoisesti ja rauhallisesti käyttäytyvät hoitajat tuovat turvallisuuden tunnetta. Poikaset on totutettava kanalan oloihin jo kasvattamossa, jotta siirtymä olisi niille mahdollisimman helppo. Poikas-
kasvattamon olisi oltava hyvin samanlainen kuin niiden tuleva kanala materiaaleja ja käytettävissä olevaa tilaa myöten. Orsiin niiden olisi hyvä tottua jo varhaisessa vaiheessa, jotta ne osaisivat hyödyntää niitä. Myös kuiviketta ja niissä olevia virikemateriaaleja olisi hyvä olla saatavilla, jotta poikaset oppisivat nokkimiskäyttäytymisen suuntaamisen virikkeisiin. Tämä vähentää höyhenten nokkimista aikuisiällä. Kana oppii nopeasti uusia asioita, ja sille voi opettaa helposti vaikka temppujakin. Se on utelias eläin, jolla on hyvä muisti. Kanat oppivat myös tarkkailemalla muita kanoja ja ympäristöään, minkä vuoksi poikasena hyvän käyttäytymisen oppiminen on tärkeää tulevaisuuden kannalta.

9 Hevonen

9.1 Käyttäytyminen ja tarpeet

Luonnossa tämä kavioeläin elää pienissä tammojen ja niiden jälkeläisten muodostamissa haareiksi kutsutuissa laumoissa, joita vahtii ori tai kaksi. Jos ori päästää haareminsa hetkeksikin silmistään, voi vieras ori käydä astumassa tai varastamassa tammoja. Oreilla tulisi tämän puolustuskäyttäytymisen vuoksi olla rauhallinen ja tasainen ympäristö, ettei niiden tarvitsisi olla koko ajan niin sanotussa hälytystilassa. Nekin tarvitsevat kuitenkin sosiaalisista kanssakäymistä toisten hevosten kanssa. Hevonen on sosiaalinen eläin ja tarvitsee lajikumppaniensa seuraa, joten karsinoistakin tulee olla näkö-, kuulo- ja hajuyhteys toisiin hevosiin. Sosiaalinen eristyksissä oleminen aiheuttaa hevoselle hyvinvointiongelmia ja häiriökäyttäytymistä.

Laumassa hevonen on paremmassa turvassa kuin yksin, jolloin se on helppo saalis petoeläimille. Saaliseläimenä hevonen on säikky, ja sillä on vahva pako-reaktio. Nuoret hevoset harjoittelevat pakenemista ja tappelua leikin muodossa. Jos eläin on umpikujassa tai tammalla on varsa, jonka kanssa pakeneminen on vaikeampaa, puolustautuu se purren ja potkien. Liikunta on hevosille todella tärkeää, sillä ne ovat tottuneet luonnossa liikkumaan paljon laiduntaessaan ja vettä etsiessään. Niiden onkin päästävä päivittäin jaloittelemaan ulkotarhaan mielellään muiden hevosten kanssa. Hevosta on myös hyvä liikuttaa säännöllisesti joko ajamalla tai ratsastamalla. Vaikka hevonen osaa levätä myös seisaallaan, on sille välttämätöntä päästä myös makaamaan. Ainoastaan maatessa hevonen voi nukkua REM-unta, kun sen niskan lihakset pääsevät rentoutumaan. Karsinassa on siis oltava niin paljon tilaa, että hevonen mahtuu kunnolla makaamaan ja pehmeä alusta, ettei se satuta itseään.

Villeillä hevosilla arvojärjestystä voi olla hankala havaita, sillä kun niillä on tarpeeksi tilaa liikkua ja laiduntaa, niiden ei tarvitse kilpailla esimerkiksi ruoasta, vaan ne mahtuvat ruokailemaan samaan aikaan. Ahtaissa tiloissa taas arvojärjestyksen huomaa selvemmin, kun hevoset joutuvat ruokailemaan vuorotellen ja

niiden välinen kommunikointi on hankalampaa. Hevoset syövät pieniä määriä kerrallaan, useasti päivässä ja pääsääntöisesti karkearehua. Hevosta ei saa ruokkia ennen rasitusta eikä heti sen jälkeen.

9.2 Aistit

Hevosen näköaisti on ominainen saaliseläimelle, eli sen näkökenttä on laaja ja se erottaa pienetkin liikkeet kaukaa, mutta yksityiskohtien erottaminen on sille hankalampaa. Kuuloaisti on tarkka ja erityisesti erikoistunut erottamaan lyhyitä, korkeita ääniä. Hevosen kanssa on siis varottava tekemästä yllättäviä, äkkinäisiä liikkeitä sekä ääniä, ettei se säikähtäisi ja aiheuttaisi vaaratilanteita joko puolustautumalla tai pakenemalla. Hevosen voi kuitenkin totuttaa kaikenlaisiin ääniin sekä liikkeisiin opettamalla, että ne eivät aiheuta mitään pahaa. Kouluttaminen ottaa kuitenkin aikansa, ja se on tehtävä oikein.

9.3 Häiriökäyttäytyminen

Hevosella tavataan useanlaista häiriökäyttäytymistä. Sosiaalinen eristyksissä olo, liiallinen energiansaanti eli yleensä liiallinen väkirehuruokinta, vähäinen karkearehun saanti, vähäinen liikunta, kiputilat ja vääränlaiset varusteet ovat usein hevosten häiriökäyttäytymisen syinä. Ne voivat yksittäin tai yhdistelminä aiheuttaa mm. aggressiivisuutta, arkuutta, kutomista, toistuvaa saman reitin raavamista, imppaamista eli ilman nielemistä ja puunpurentaa. Lannan ja hiekan syönti kertovat yleensä karkearehun puutteesta tai vähäisestä liikunnasta ja hiekan ja maan syöminen voi johtua myös fosforin tai raudan puutteesta. Veden ahmiminen johtuu yleensä kivusta ja hännän hinkkaaminen kivusta jaloissa. Jos hevonen heittelee päätään tai pyörittelee kieltään ratsastettaessa, on sillä todennäköisesti vääränlainen kuolain. Häiriökäyttäytymisistä voi helposti muodostua stereotyyppioita, joten niiden ennaltaehkäisy on avainasemassa hyvinvointiin ja sen ylläpitoon.

9.4 Ihminen ja hevonen

Hevosen hoito on yksilöllisempää ja ihmisen vaikutus sen hyvinvointiin on korostetumpaa kuin muilla tuotantoeläimillä sen harrastuskäytön vuoksi. Hevosen kanssa vietetään useita tunteja päivässä, joten oikeanlainen käsittely ja kouluttaminen ovat erittäin tärkeitä sen hyvinvoinnin kannalta. Jos hevosta kohdellaan huonosti, aiheuttaa se pelkoa ja stressiä, ja jos sitä koulutetaan epäjohdonmukaisesti, johtaa se hevosen turhautumiseen. Stressi voi aiheuttaa häiriökäyttäytymistä ja terveysongelmia, kuten vatsahaavan. Kun hevonen on hyvin ja monipuolisesti koulutettu ja hyvin käsitelty, on se luottavainen ja kestävämpi käsittelemään esimerkiksi kuljetusten ja kilpailujen aiheuttamaa stressiä.

Lähteet

- Ahlskog, K. 2014. Pieni oppimäärä lammaspysykologiaa. https://etela-suo-mi.proagria.fi/sites/default/files/attachment/pieni_oppimaara_lammas_psykologiaa_26.5.2014_nettiin.pdf. 3.6.2014.
- Eläinsuojelulaki 247/1996.
- Eläinsuojeluvalvonta. Evira. 2016. <http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainsuojelu+ja+elainten+pito/elainsuojelun+valvonta/>. 27.4.2016.
- Eläinsuojeluviranomaiset Suomessa. Evira. 2016. <https://www.evira.fi/elaimet/elainsuojelu-ja-elainten-pito/elainsuojelun-valvonta/elainsuojeluviranomaiset-suomessa/>. 27.4.2016.
- Eläinten hyvinvointikeskus. 2012. Eläinten hyvinvointi Suomessa, Kansallinen eläinten hyvinvointiraportti. Helsinki. http://elaintenhyvinvointikeskus.edublogs.org/files/2012/02/EHV_raportti_valmis_16.5.2012-27hf7uk.pdf. 27.4.2016.
- Farm Animal Welfare Council. 2009. Five Freedoms. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121007104210/http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm>. 16.4.2009.
- Green Care Finland. 2016. Mitä on Green Care? <http://www.gcfinland.fi/MitaOnGreenCarePaavalikko;jsessionid=78C48171F6D6A15E599A2DD72551ADE5.18>. 23.3.2016.
- Herva, T. & Kaimio, I. 2016. <https://www.atriatuottajat.fi/atrianauta/nautablogi/Sivut/Nautaoppii.aspx>. 4.4.2016.
- Hevoseni.fi. 2016. Hevosien käyttäytyminen. <http://www.hevoseni.fi/hevosien-kayttaytyminen>. 24.5.2016.
- Holma, U. 2012. Eläinten käyttäytymisen ymmärtäminen ja hyödyntäminen luonnonmukaisessa karjataloudessa. <http://luomu.fi/kirjoitus/elainten-kayttaytyminen-ymmartaminen-ja-hyodyntaminen-luonnonmukaisessa-karjataloudessa/5/?ref=elainten-hoidon-periaatteet>. 28.6.2012.
- Hulsen, J. 2007. Lehmähavaintoja. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Hulsen, J. & Scheepens, K. 2010. Sikahavaintoja. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hyvinvointi. Eläintieto.fi. 2016. <http://www.elaintieto.fi/hyvinvointi.aspx>. 15.3.2016
- Kaimio, I. 2001. Hyvinvointia on vaikea mitata. Maatilan Pellervo 10/2001. http://www.pellervo.fi/maatila/10_y01/tekaimio.htm. 5.3.2016.
- Kana ja broileri ovat samaa lajia. Eläintieto.fi. 2016. <http://www.elaintieto.fi/lajit/kana.aspx#http://www.elaintieto.fi/lajit-complete-info/kana/kana-luonnossa.aspx>. 15.5.2016.
- Kanatieto.fi. 2016. Kana. <http://www.kanatieto.fi/kana>. 15.5.2016.
- Lammas voi hyvin vain toisten lampaiden seurassa. Eläintieto.fi. 2016. <http://www.elaintieto.fi/lajit/lammas.aspx>. 4.5.2016.

- Lammaswiki. 2016. Lampaan peruskäyttäytyminen ja sen vaikutus eläimen käsittelyyn.
http://www.lammaswiki.fi/doku.php?id=lammaswiki:lampaan_peruskaeyttaeytyminen_ja_sen_vaikutus_elaeimen_kaesittelyyn. 4.5.2016.
- Maa- ja metsätalousministeriö. 2006. Tavoitteena terve ja hyvinvoiva nauta. 3/2006. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.
http://mmm.fi/documents/1410837/1721046/MMMjulkaisu2006_3.pdf/f6cfa10b-dd43-4eba-848e-b662053fc858.
- Nauta on luonnoltaan laiduntaja. Eläintieto.fi. 2016.
<http://www.elaintieto.fi/lajit/nauta.aspx>. 15.3.2016.
- Näe naudän silmin. Farmit. 2016.
<http://www.farmit.net/kotielain/emolehma/hoito-ja-kasittely/nae-naudan-silmin>. 27.3.2016.
- Pesonen, M. 2011. Naudan käyttäytyminen ja käsittely.
https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/mtt/esittely/toimipaikat/ruukk/i/Tietopankki/Emolehmatuotanto/K%C3%A4yttyminen%20ja%20k%C3%A4sittely_2011.pdf. 24.3.2016.
- Sarjokari, K. 2016. Hyvä käyttäytyminen.
<http://www.maitojame.fi/articles/1853823>. 4.4.2016.
- Sian aistit ja käyttäytyminen. Farmit. 2016.
<http://www.farmit.net/kotielain/lihasika/terveydenhuolto/sian-aistit-ja-kayttaytyminen>. 2.5.2016.
- Sika tahtoo tonkia. Eläintieto.fi. 2016. <http://www.elaintieto.fi/lajit/sika.aspx>. 27.4.2016.
- Sikatieto.fi. 2016. Sian elintavat. <http://sikatieto.fi/sian-elintavat>. 30.4.2016.
- Tavoitteena terve ja hyvinvoiva lammas. 2/2009. Evira. 2009.
<http://www.virtuaali.info/opetusmaatilat/27/file/Tavoitteena%20terve%20ja%20hyvinvoiva%20lammas.pdf>. 4.5.2016.
- Telkänranta, H. 2015. Millaista on olla eläin? Porvoo: Bookwell Oy.
- Thomas, H. 2012. Huomioi lehmän aistit. Hoard's Dairyman.
http://www.proagriaoulu.fi/files/maitomanagement/lehman_aistit_-_suomennos_netisivuille.pdf. 25.8.2012.
- Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta. 2011. Pöytäkirjan liite 1.
http://mmm.fi/documents/1410837/1982758/TEHVNK_LIITE_1_27.9.2011_EHV.pdf/b783599c-3fb4-4c2c-88d4-1327adcce8f1. 27.9.2011.
- Tuotantoeläinten hyvinvoinnin neuvottelukunta. 2014. Lausunto: Tuotantoeläinten olennaisista käyttäytymistarpeista.
http://mmm.fi/documents/1410837/1982758/TEHVNK_Tuotantoelainten_olennaiset_kayttaytymistarpeet_valmis_16.9.2014.pdf/77afc7af-82fa-4a84-9a73-aab4a146be58. 16.9.2014.
- Valros, A., Teräväinen, H. & Helin, J. 2005. Hyvinvoiva tuotantoeläin. Helsinki: Otava Kirjapaino Oy.
- Welfare Quality®. 2016. Animal Welfare principles and criteria formulated by Welfare Quality®.
<http://www.welfarequality.net/everyone/43395/7/0/22>. 28.2.2016.